

Gotlands
Museum

Årsberättelse 2021

Omslag. Verket Standtunde av konstnären Augustas Serapinas är placerat på museets innergård. Verket är en del av projektet Konsten i kulturarvet, ett samarbete mellan Baltic Art Center, BAC, och Gotlands Museum.

En del av museets värningskampanj för nya medlemmar.

Innehåll

Inledning	4
Gotlands Museum 2021	6
Medverkan i andra organisationer	7
Målgrupper och besökare	8
Samarbetspartners	10
Medlemskapet i forvännerna	11
Hållbarhet och horisontella perspektiv	12
Utställningar	13
Utställningar 2021	15
Program och pedagogik	16
Skola och lärande	18
Samlingar & arkiv	21
Internationell verksamhet	23
Forskning och kunskapsuppbyggnad	24
Uppdragsverksamhet	26
Fastigheter	29
Museigårdar	30
Besök & butik	32
Bokning, konferens och lokaluthyrning	33
Utgivning och publicering	35
Kommunikation, marknadsföring och varumärke	36
Konsulentverksamheten, konst	37
Konsulentverksamheten, kulturarv	38
Konsulentverksamheten, slöjd och form	40
Organisation	42
Personal	43
Ekonomi	45

Corona fortsätter gäcka men omstart i sikte

2021 har likt 2020 till stora delar präglats av covid-19 och de verksamhetsmässiga och ekonomiska konsekvenser det har inneburit för Gotlands Museum. Museet höll stängt fram till mitten av april då vi tack vare en minskad smittspridning och lättnader i restriktionerna återigen kunde öppna upp verksamheten dock med vissa restriktioner som togs bort först i mitten av sommaren. Antalet besökare till våra besöksmål uppgick till cirka 220 000 besökare att jämföra med 115 000 besökare 2020 och cirka 335 000 besökare ett normalt år. Trots det behåller vi positionen som det mest besökta länsmuseum och hamnar precis utanför tio i topp-listan över besök på alla svenska museer. De digitala besöken ökade från cirka 200 000 till hela 270 000. Det betyder att vi nådde närmare 500 000 besökare under 2021.

2021 har också likt 2020 inneburit stora inkomstbortfall för museet till följd av tapp i entré och butik, programverksamhet och hyresintäkter när museet hade stängt. Genom en hyfsad sommarsäsong, en stark eftersäsong och ett extra stöd från staten på 7,4 miljoner kronor för inkomstbortfall, framskjuten verksamhet och omstart har Gotlands Museum fått möjlighet att klara sig ur krisen. De extra stöden från staten har gett oss möjlighet att under 2021 men också under 2022 göra investeringar kopplade till framskjuten verksamhet och omstart med fokus på områdena vård & underhåll av samlingar, lagkrav, kompetensutveckling, tillgängliggörande och digitalisering.

Gotlands Museum redovisar för 2021 ett positivt resultat om cirka 2,2 miljoner kronor att jämföra med en budget på -2,6 miljoner kronor. Att utfallet blev långt bättre än budget har flera orsaker. Budgeten byggde på ett scenario där inga stödpengar skulle erhållas och publika intäkter skulle ligga på cirka 65 procent av ett normalår. Under 2021 har statliga bidrag intäktsförts med 3,4 mnkr för inkomstbortfall och nästan 1,7 mnkr för utgifter för omstart. I början av året när det ännu rådde stor osäkerhet kring pandemins ekonomiska effekter beslutade styrelsen att avyttra värdepapper för att säkerställa museets likviditet. Denna försäljning genererade en vinst på över 900 tkr som får ses som extraordinär. De verksamheter som inte påverkas av pandemin har haft en långt mer positiv eko-

nomisk utveckling än förväntat, det gäller exempelvis uppdragsverksamheten vars intäkter överskrider budgeten med drygt 1,4 mnkr. Givet fortsatt osäkerhet inför 2022 i kombination med en minusbudget på 1,5 mnkr för 2022 är det positivt att gå in i året med överskott från tidigare år.

Det digitala har fortsatt varit i fokus för museets alla verksamheter. Vi har fattat beslut om en digitaliseringsstrategi inom områdena infrastruktur, kommunikation, besök och upplevelser samt kulturarvsinformation och bevarande/samlingar. Under året har ett stort projekt pågått med en helt ny digital kunskaps- och lärplattform som kommer att lanseras under 2022. Vi har fortsatt att producera högkvalitativa digitala vandringar och visningar, och hållit vernissager av utställningar och releaser av böcker digitalt. Vi har också köpt in ett så kallat tourguidesystem som inför nästa säsong kommer att innebära en kvalitetshöjning vid både visningar i museet och på våra stadsvandringar.

Utställningsverksamheten har varit omfattande. Vi har haft utställningar i Fornsalen där fokus legat på konsten och aktuella samtidsfrågor. Under sommaren visades konstutställningen *Leva Livet* och under hösten utställningen *Plundring – början till ett folk mord* om nazisternas plundring av konst och kulturföremål. I den retrospektiva utställningen *FOTO: KARL MELANDER* visades ett urval fotografier från Melanders omfattande produktion. Inom slöjd- och formområdet har vi visat den textila utställningen *Djur & odjur* samt en utställning om tjära. Stor uppmärksamhet fick också Augustas Serapinas skulptur *Standtune* som tronar på Fornsalens innergård, och som är resultatet av ett konstnärligt projekt inom ramen för *Konsten i kulturarvet* i samverkan med Baltic Art Center. Vi är extra stolta över att ha medverkat i externa utställningsuppdrag för Albatrossmuseet i Herrvik och Fossilmuseet i Ljugarn.

Under året har äntligen utredningen av ändamålsenliga lokaler för konstmuseiverksamheten tagit fart. Vi har tillsatt en referensgrupp som träffats vid tre tillfällen under året, och en extern utredare har anlitats som ska avrapportera sitt uppdrag i maj 2022. Dessutom

har vi säkrat utveckling av den pedagogiska verksamheten genom att anställa en konstpedagog.

En utmaning inom samlingsområdet var den långvariga och ovanligt tidiga perioden med hög luftfuktighet som innebar att vi tvingades förhyra kraftfull extra avfuktningsskapacitet i vårt magasin. För att säkra god förmåga att mäta digitalt har helt nya klimatloggers till både utställningar och samlingar köpts in.

Under 2021 har vi fortsatt att driva och delta i flera större pågående forsknings- och kunskapsuppbyggnadsprojekt. Det handlar om projektet *Forntida bilder – digitalisering och tillgänggörande av de gotländska bildstenarna* tillsammans med Stockholms universitet och Riksantikvarieämbetet. Ett annat flerårigt projekt är en karaktärisering av alla de gotländska kyrkorna och kyrkogårdsmiljöerna tillsammans med Visby stift.

Flera viktiga investeringar med hållbarhetssyfte har gjorts under året. Museifastigheten i Visby innerstad har fått en ny värmeväxlare och vi har genomfört ett byte till LED-belysning i alla våra basutställningar. Inom hållbarhetsområdet har vi också investerat i ett helt nytt källsorteringssystem i våra publika lokaler.

Förutom årets upplaga av Gotländskt Arkiv, som i år var ett ”öppet arkiv” utan tema, har Fornsalens förlag gett ut två böcker i nygammal tappning, men med nyskrivna texter och nya bilder: *Gutasagan* med kommentarer samt en bok om gotländsk fossil: *Gotlands fossil – en geologisk historia*.

Inom kommunikationsområdet har vi lanserat en helt ny hemsida och vi har också gjort en satsning på att vara ännu mera aktiva på sociala medier.

Pandemin har tyvärr satt käppar i hjulet för de uppskattade aktiviteterna för medlemmarna i fornvännerna även det gångna året. Årsmötet hölls digitalt och den traditionsenliga VIP-kvällen med release av Gotländskt Arkiv tvingades vi med kort varsel ställa in när smittspridningen åter tog fart. Men vi har kommunicerat löpande om vår verksamhet via de uppskattade nyhetsbrev som vår nyutsedda samordnare för medlemskapet i Fornvännerna nu ansvarar för.

Susanne Thedén
Museichef

Ägare

Föreningen Gotlands fornvänner,
ideell förening bildad 1875. 1 751 medlemmar.

Styrelserepresentanter:

4 Föreningen Gotlands Fornvänner
4 Region Gotland
1 Länsstyrelsen på Gotland

Vision

Museum för alla!

Verksamhetsidé

Gotlands Museum ska på ett attraktivt och stimulerande sätt tillgängliggöra Gotlands konst, historia samt natur- och kulturarv för gotlänningar och besökare från hela världen.

Besöksmål

Gotlands Fornsal
Gotlands Konstmuseum
Magasin Visborg
Arkiv & bibliotek
Kulturresevatet Norrbys
Museigårdarna Petes och Kattlunds

Regionalt museiuppdrag

Gotlands Museum har genom kultursamverkan ett regionalt museiuppdrag i syfte att:

- regionalt tillgängliggöra sin verksamhet
- vara en möjliggörare för Gotlands övriga aktörer
- sörja för att verksamheten håller hög kvalitet och bidrar med konstnärlig utveckling och förnyelse
- tillhandahålla främjandeverksamhet genom huvudmannaskap för kulturkonsulenter.

Ca 50 procent egenintäkter: entréavgifter, försäljning och uppdragsverksamhet samt gåvor och sponsring. År 2021 motsvarar egenintäkterna 37 procent, vilket är en konsekvens av coronapandemin.

Övrig finansiering genom offentliga medel, statliga och regionala, främst via kultursamverkansmodellen.

39 årsverken

Medverkan i andra organisationer

Styrelserepresentation

Bungemuseet AB (ordförande)
Gotland Convention Bureau (GCB)
Gotlands förenade besöksnärings (GFB)
Gotlands Hembygdsförbund
Gotlands läns Hemslöjdsförening
Gotlands kommuns konstkommitté
Gotlands Lantbruksmuseum
Kulturarvsrådet
Linköpings universitet
Länsmuseernas samarbetsråd
Medeltidsveckan på Gotland AB
Stiftelsen Bläse Kalkbruksmuseum
Stiftelsen Medeltidsveckan på Gotland
Stiftelsen Mårten Stenbergers stipendiefond
Stiftelsen Norrlanda Fornstuga
Stiftelsen syskonen Edvin, Marta och Erik
Johannssons, Norrbys i Väte minnefond
Stiftelsen Tyra Lundgrens Kulturfond
Stiftelsen Vike Minnesgård
Stiftelsen Vanges gårdsmuseum
Tule-stiftelsen
Världsarvsrådet
Visby Centrum (ordförande)
Wilhelmina von Hallwyls Gotlandsfond

Medlemskap (ej styrelserepresentant)

FOMU – Forskning vid museer
Fuism – Föreningen för pedagogisk utveckling i svenska museer
Förlagsklubben
Gotlands Botaniska Förening
Gotlands Entomologiska förening
Gotlands Ornitologiska Förening
Gotlands spinneri
ICOM – The International Council of Museums
ICOMOS – International Council of Monuments and Sites
Landsantikvarieföreningen
Mabbas
Marknadsföreningen Gotland
MUSAD – Museiadministrativa föreningen
NAMSA – Naturhistoriska museers samarbetsorganisation
NCK – Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik
Network of Museums in the Baltic
Nordiskt forum för byggnadskalk
Nätverket för Byggnadsvård på Gotland
Riksförbundet Sveriges Museer
SIMBA – nätverk för Stockholms museibutiker
Sobona – Kommunala företagens samorganisation
Svenska Byggnadsvårdsföreningen
Svenskt kulturarv
Säkforum

Målgrupper och besökare

Återhämtning av antalet besökare

Under årets första månader 2021 var museet stängt och först i mitten på april kunde verksamheten öppna igen, då med restriktioner som begränsade antalet besökare. I mitten av juli lättades restriktionerna och andra hälften av sommaren och hösten blev en stark period som går att jämföra med åren innan pandemin, mycket tack vare ”hemstereffekten”.

2020 tappade Gotlands Museum 66 procent av sina besökare jämfört med ett normalår. Under 2021 skedde en återhämtning, och det totala besöksantalet blev 33 procent lägre än ett normalår. Precis som under 2020 genomfördes inte Almedalsveckan i fysisk form. På grund av restriktionerna fanns det heller inte möjlighet att ta emot grupper inomhus och därmed förlorades besökare i form av kryssningsgäster, som är en viktig målgrupp. Som en följd av pandemin uteblev även många grupp- och konferensbokningar. Medeltidsveckan genomfördes, men med restriktioner som medförde färre besökare än ett vanligt år.

Gotlands Museum följde samma trend som flertalet andra museer i Sverige, och det blev en viss återhämt-

ning av besöksantalet under 2021. Under juni–augusti var Gotlands Museum det tredje mest besökta museet i landet, bara Nordiska museet och Skansen hade fler besökare. Det höga besöksantalet under sommaren ligger också i linje med att Gotland som resmål hade besöksrekord.

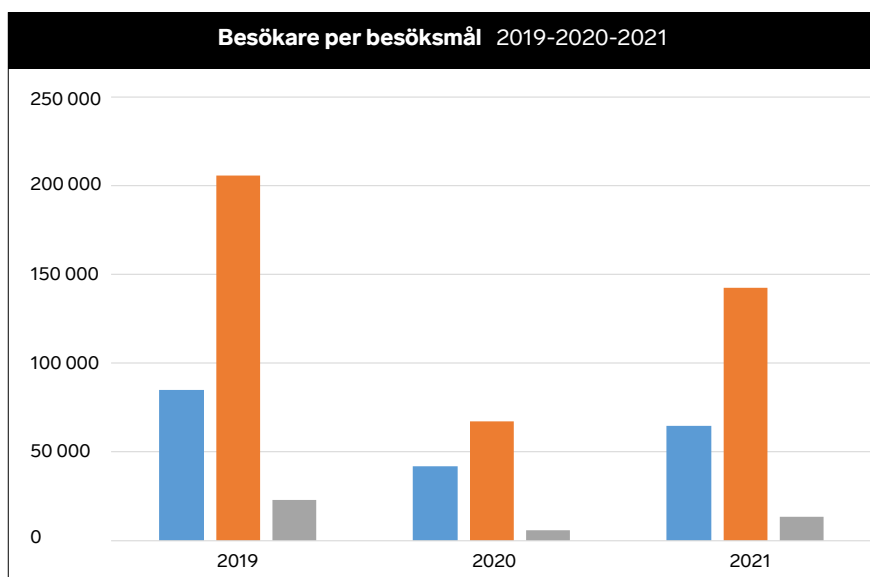
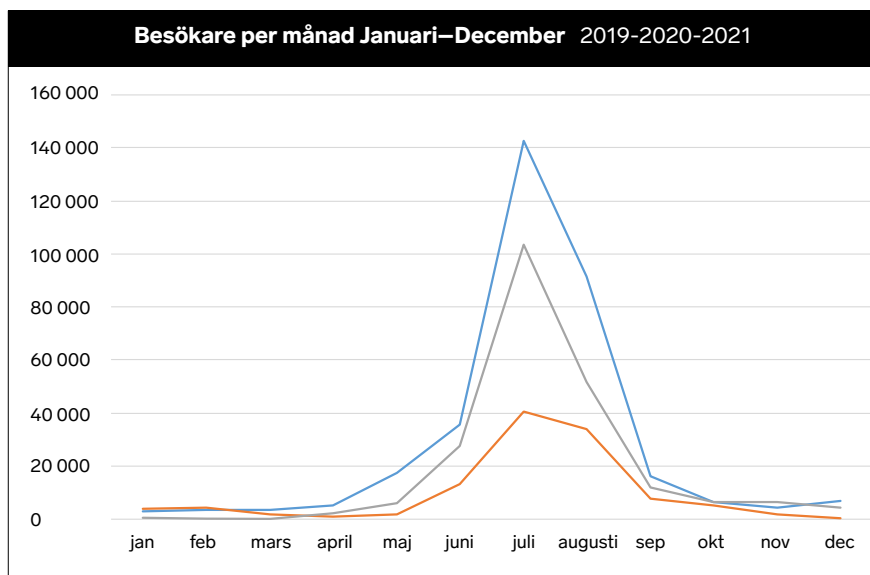
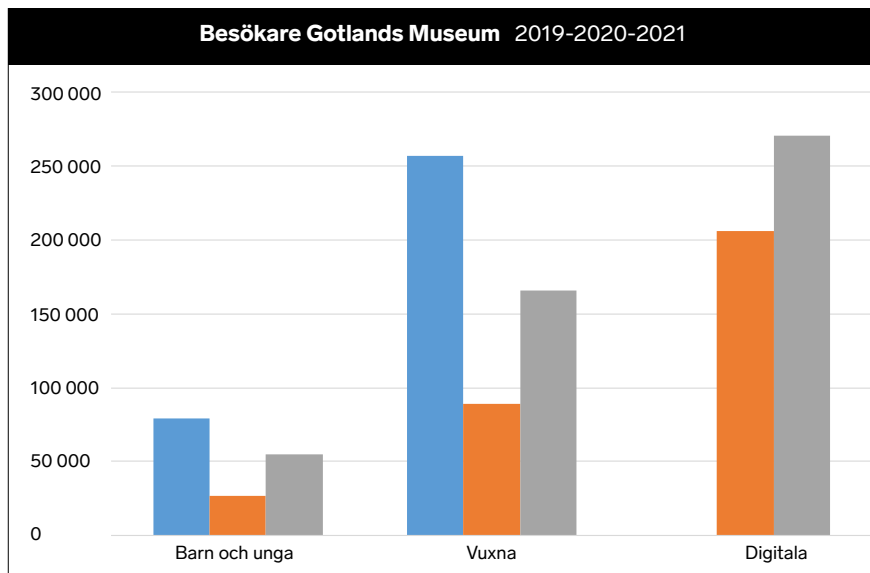
Med nästan 221 000 fysiska besökare är Gotlands Museum det mest besökta länsmuseum i Sverige under 2021, vilket är en position vi haft sedan 2014.

Digitala besök

För att nå våra besökare på andra sätt under pandemin har stora satsningar gjorts på digital verksamhet. Under 2020 nåddes över 200 000 personer via digitala stadsvandringar, visningar, föreläsningar och liknande. Gensvaret har varit stort och under 2021 har denna utveckling av verksamheten fortsatt. 2021 nåddes hela 270 000 personer. Detta tillsammans med det sammanlagda antalet besökare på samtliga Gotlands Museums besöksmål gör att vi sammanlagt nått 491 000 besökare under 2021, vilket kan ställas mot 2019 års besöksantal på 336 000.

Besökare köar till Fornsalen.

Samarbetspartners

Samarbete med universitet och myndigheter

Gotlands Museum har som ambition att utveckla samarbeten med universitet och högskolor. Det gör vi både genom att bidra till undervisningen och att samarbeta i forskningsprojekt.

Museet samarbetar med Stockholms universitet och Riksantikvarieämbetet i forskningsprojektet *Forntida bilder. En digital utgåva av Gotlands bildstenar*. Projektet som löper fram till 2023 och är finansierat av Vetenskapsrådet syftar till att digitalisera alla gotländska bildstenar och tillgängliggöra dem för forskning och allmänheten.

Vi har också samarbete med Uppsala universitet Campus Gotland och byggnadsantikvarieprogrammet där studenter inom ramen för en kurs har praktik på Norrbys kulturresevat.

Gotlands Museum har ett uppdrag av Statens fastighetsverk att vårda och tillgängliggöra Visbys medeltida ruiner där samarbete sker löpande under året bl a med översyn av vårdbehov och åtgärder för att ta bort växtlighet i ruinerna.

Under 2021 deltog museet i ett samarbete med Länsstyrelsen på Gotland och Riksantikvarieämbetet kring restvärdesräddning i våra samlingar i samband med en katastrofövning.

Samarbeten med museer och lokala aktörer

Tillsammans med länsmuseumens samarbetsråd och övriga länsmuseum i landet driver Gotlands Museum projektet *Sveriges största museum* som handlar om att uppmärksamma länsmuseumerna som en resurs i samhället men också länsmuseumens svåra ekonomiska läge. Länsmuseumens samarbetsråd, där museichefen sedan 2019 är en av tre museichefer i sekretariatet, har under året drivit ett intensivt påverkansarbete gentemot politiker och myndigheter i syfte att uppmärksamma pandemins konsekvenser och behov för länsmuseumerna. Det arbetet resulterade i ett beslut om extra stöd till den regionala kulturen och inte minst till Gotlands Museum på grund av effekterna av pandemin.

I samarbete med branschorganisationen Sveriges Museer och Riksantikvarieämbetet arrangerade Gotlands

Fotografering av den största kända bildstenen, som finns i koret i Väskind kyrka.

Museum i slutet av april det så kallade *Vårsmötet*, en tre dagar lång digital konferens för hela museisektorn på temat *medverka-samverka-påverka*. Konferensen hålls årligen och sändes live från Visby med moderatörer, föreläsare och paneldeltagare på plats. Omkring 600 personer deltog digitalt i programmet.

I tjärprojektet och karaktäriseringsprojektet samarbetar Gotlands Museum med Visby stift. Tjärprojektet fokuserar på att öka kunskapen om tjärans egenskaper och kvaliteter medan karaktäriseringsprojektets uppgift är att karaktärisera alla gotländska kyrkor.

Under året har vi haft samarbeten med Albatrossmuseet och Föreningen Ljugarns fossilmuseum i samband med att nya utställningar har producerats.

Styrelseuppdragen

Gotlands Museum är aktiva som styrelseledamöter i ett stort antal museer och föreningar runtom på ön som spänner från mindre museer och stiftelser till aktörer inom besöksnäringen. Museichefen är ordförande i Bungemuseet AB och ledamot i styrelsen för Gotlands Förenade Besöksnäring samt ledamot i universitetsstyrelsen på Linköpings universitet. Biträdande museichefen är ordförande i Visby Centrum. Se lista sid. 7.

Under året har vi säkrat styrelserepresentation i flera mindre museer där vi är stiftare. Det gäller Bläse kalkbruksmuseum, Vanges gårdsmuseum och Vike Minnesgård.

Medlemskapet i fornvännerna

Stort tapp av medlemmar

Antalet medlemmar har minskat under flera år trots värningskampanjer, riktade erbjudanden och nya medlemsaktiviteter. Jämfört med 2020 års medlemsantal tappade föreningen totalt 613 medlemmar; från 2 364 till 1 751.

Till viss del kan skillnaden förklaras med att Region Gotland 2020 köpte ett större antal medlemskap, för att ge bort som julgåvor. Dessa medlemskap har sannolikt inte förnyats under 2021. I övrigt är det troligen den minskade tillgängligheten till museet under pandemin som ligger bakom nedgången.

Aktiviteter för medlemmar

Under året tillsattes en ansvarig för samordning av verksamhetsansvariga gällande medlemskapet i Fornvännerna. Denne har under året även haft ansvar för medlemsregistret.

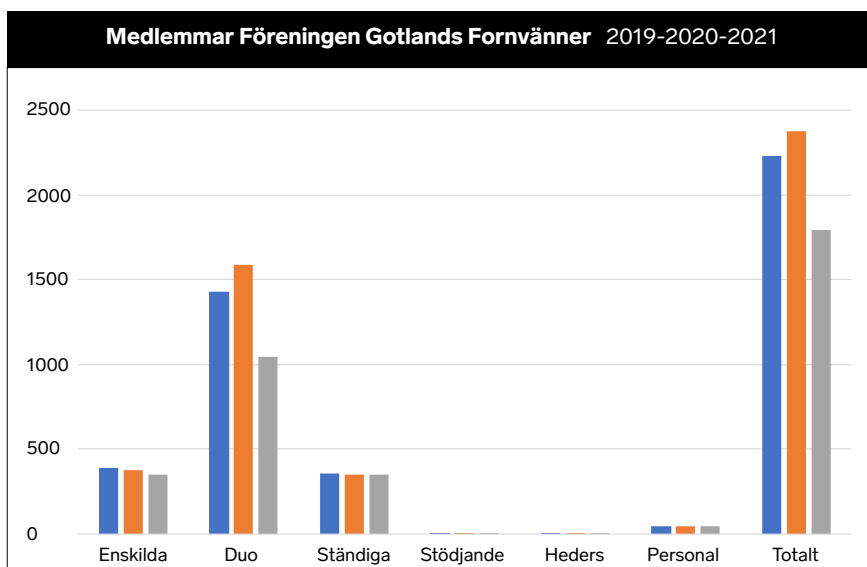
På grund av pandemin har inga medlemsaktiviteter kunnat genomföras i fysisk form. Det traditionsenliga trettondagsfirandet ställdes in, liksom sommar-

utflykten i augusti och VIP-kvällen som brukar hållas i samband med releasen av Gotländskt Arkiv i november. Årsmötet den 7 april hölls digitalt.

Vidare genomfördes en försäljningskampanj med start under höstlovet i syfte att värva nya medlemmar till 2022. Medlemskapet synliggjordes med reklamfilm, uppdaterad flyer samt hemsida med ny medlemsmejl och en nyskapad onlineblankett för köp av medlemskap.

Ett nytt medlemskort av miljövänlig plast togs fram. Detta ersätter de tidigare årligen tryckta pappkorten.

Sammanlagt har nio nyhetsbrev skickats ut till medlemmarna. De har under året kontinuerligt informerats om de förändringar och anpassningar som museet gjort under pandemin med förändrade öppettider, besöksbegränsningar, inställda medlemsaktiviteter samt digitala ersättningar för inställda program på plats. Dessutom har medlemmarna tipsats om möjligheten att handla online i museibutikens webbshop.

Hållbarhet och horisontella perspektiv

Miljömässig hållbarhet

Gotlands Museum har under de senaste åren tagit steg för att utveckla den miljömässiga hållbarheten i verksamheten. Det har bl a inneburit en genomgång av inköp av städ-, kontors- och engångsartiklar för att säkerställa att vi gör miljömedvetna val. Vi har också arbetat med hålla nere pappersförbrukningen genom dubbelsidiga utskrifter och aktiva val av utskrifter.

En ytterligare åtgärd är ett beslut om en ny placeringspolicy med en inriktning mot val av så kallade etiska fonder.

Under 2021 har vi investerat i nytt källsorteringssystem i de publika miljöerna både inomhus och utomhus. Vi har också slutfört arbetet med övergång från halogen till LED-belysning i alla de permanenta utställningarna.

De tidigare årligen tryckta medlemskortet i papp har ersatts av nya kort i miljövänlig plast som ska återanvändas under flera år.

Social hållbarhet

Gotlands Museum arbetar både i löpande verksamhet och i projektform för att öka den sociala hållbarheten i samhället. Det gäller t ex frågor kopplade till världsarvet Hansestaden Visby där vi både är aktiva i Världsarvsrådet, genomför världsarvsvandringar för och med gotländska skolelever i samverkan med utbildningsförvaltningen på Region Gotland i syfte att ge kommande generationer kunskap om världsarv i bred bemärkelse och specifikt för Visby.

Vi verkar också för social hållbarhet inom fälten besöksnäring och kulturmiljöer t ex genom att utveckla våra fastigheter och kulturmiljöer för rekreation och hälsa för både gotlänningar och besökare.

Nätverk

Under året har flera medarbetare deltagit i nätverk och seminarier på temat hållbarhet. Fokus är för närvarande hållbarhetsprojekt inom ramen för besöksnäringstategin på Gotland samt nätverk för hållbarhetsfrågor med andra läns museer.

Återvinningsstationen i Hallwylska rummet.

Uppdaterad app

Appen Gotlands Museum har förbättrats och uppdaterats både tekniskt och innehållsmässigt. Appen är det allra främsta sättet för vår publik att på distans på fastlandet och internationellt ta del av våra basutställningar. Förhoppningsvis kommer även de tillfälliga utställningarna framöver delas i appen.

Basutställningar

Grunden för utställningsområdet har 2021 varit de basutställningar som även fortsättningsvis intresserar och fascinerar besökare. Skötsel, uppdatering och modifiering har kontinuerligt skett över hela året.

Förhistorisk basutställning

På grund av pandemins restriktioner var det inte möjligt att genomföra research och byggnation av den planerade kommande förhistoriska basutställningens etapp 1, som kommer att behandla vikingatiden, i den uträkning som var planerat.

Ny utställningsyta

Under året öppnades ett nytt utställningsrum för mindre utställningar, centralt placerat mitt i Fornsalen i det rum som tidigare fungerat som plats för praktiska pedagogiska aktiviteter. Under året visades här flera utställningar, bland annat broderiutställningen *Djur & odjur* och den egenproducerade utställningen *Gotlands svarta guld*, som är en i huvudsak informativ och folkbildande utställning om tjärans historia, användning och framställning. Utställningsformen, ramar med vepor som fristående kan placeras i rum, möjliggör utlån och uthyrning till andra kulturarvsaktörer.

Under hösten visades årets konstnärstipendiat från det årligt återkommande utbytet med Landschaftverband Westfalen Lippe, Tyskland. En utställning med installation, teckningar och rörlig bild om miljö och klimat av Marlena Gundlach med titeln *Curiosity Landscirkapes of What Remains*.

Pepparkaksutställning

Med ambitionen att skapa en återkommande tradition initierades en pepparkakshusutställning i tävlingsform. Årets tema var "favoritbyggnader" och utställningen bestod av inlämnade pepparkakshus till-

sammans med originalföremål från museets samlingar. Som tävlingsjury agerade museets byggnadsvårdare. Vinnaren hade skapat en traditionell lambgift, som enligt juryns bedömning höll både estetisk och teknisk höjd.

Pepparkakshusutställningen uppmärksammades även i SVT:s Östnytt och Rapport, och trots begränsningar gällande antal besökare röstade över 500 personer i tävlingen.

Plundring – början till ett folk mord

Höstens stora satsning på tillfälliga utställningar har varit *Plundring – början till ett folk mord*. En vandringutställning av Forum för levande historia och Folkets Hus & Parker om hur nazisternas plundringar av kulturföremål under 1930- och 40-talet var en del av Förintelsen. Utställningen bygger på författaren Anders Rydells böcker *Plundrarna – Hur nazisterna stal Europas konstskatter* och *Boktjuvarna. Jakten på de försvunna biblioteken*.

Mellan 1933 och 1945 genomfördes den största plundringen av kulturföremål i världshistorien. Miljontals konstverk, antikviteter och över 100 miljoner böcker stals över hela Europa. Särskilda plundringenheter sändes ut för att konfiskera de viktigaste och mest värdefulla konstsamlingarna, biblioteken och arkiven. Plundringen var en del av Förintelsen. Ett sätt att utplåna ett folk genom att beröva dem deras historia, kultur och mänsklighet. Miljontals föremål återkom aldrig till sina ägare efter andra världskriget. Idag utgör förintelseöverlevares och ättlingars kamp för att återfå dessa föremål en viktig del av en personlig och historisk försoningsprocess.

Detta projekt har medvetet riktats till gotländska skolklasser som i stor utsträckning också besökt utställningen. Museet gjorde ett lokalt tillägg om plundringar av kulturarvet på Gotland. Detta projekt består av många olika ingångar: konsthistoria, historia, plundring av kulturarv, museiologi, Gotlands bruna historia och konstteori bland mycket annat.

Längtans blå blommor, Naemi Eriksson

Gotlands Konstmuseum uppmärksammade Naemi Erikssons konstnärskap genom en jubileumsutställning och en digital kortfilmserie. Utställningen gav en mångfacetterad presentation med ett femtiotal verk från 1940-tal till och med 1990-tal. De flesta konstverken i utställningen lånades in från privatpersoner på Gotland, några verk lånades in från Region Gotlands konstsamling och ett verk tillhörde museisamlingen.

Leva Livet

Utställningen *Leva Livet* kretsade kring människors relationer och villkor i dagens samhälle och adresserade ämnen som makt, klass och kön, hälsa och ohälsa, kroppslighet och känsloliv. I utställningen medverkade illustratören Emma Hanquist, samt konstnärerna Ina Porselius och Anna-Karin Rasmusson. Hanquist visade en inkluderande bildvärld med särpräglade illustrationer, för första gången i storformat. Porselius presenterade personliga och vardagsnära videoinstallationer som angränsade till dokumentärfilm. Rasmussons videoinstallationer var uttrycksstarka och måleriska med en tematik som behandlade kroppen likväl som psyket. Tillsammans skapade konstverken ett växelspel mellan ljus och mörker, inåtblickande och utblickande, med fokus på vårt levande, varande och mående – individuellt och kollektivt.

Mater Nostra, Anna-Karin Rasmusson

Samtidskonst mötte kulturhistoria och nutida uttryck mötte dåtida, när konstnären Anna-Karin Rasmusson presenterade sin expressiva videoinstallation *Mater Nostra* (2017) centralt i Bildstenshallen, mitt bland förhistoriska bildstenar. Det fanns även spännande te-

matiska kopplingar mellan videoverket och bildstenarnas mytologiska berättelser såsom relationer, hierarkier, kamp, våldshandlingar och evighetshjul.

TAVOLO, Panteha Pournoroozy

Utställningen *TAVOLO* av scenografen och kostymdesignern Panteha Pournoroozy presenterades som en del av Gotlands konstmuseums utställningsprogram i samarbete med och på GKF Galleri. Till utställningen *TAVOLO* hade Pournoroozy experimenterat med ätbara material och skapat en multimedial, flerdimensionell installation som engagerade flera sinnen.

FOTO: KARL MELANDER

I den retrospektiva utställningen *FOTO: KARL MELANDER* presenterades ett urval fotografier från Melanders omfattande produktion. Fotografierna var hämtade från hans framgångsrika och långa karriär som fotograf från 1970-tal fram till idag. I utställningen visades ett bildmaterial som var både dokumentärt och konstnärligt, nytt och gammalt, taget på Gotland och runtom i världen. Som en grön tråd löpte ett engagemang och intresse för människor och miljöfrågor.

Standtune

Som en del av projektet *Konsten i kulturarvet* genomfördes ett samarbete mellan Baltic Art Center, BAC, och Gotlands Museum som ledde till ett nytt konstverk i form av ett traditionellt gotländskt staket, en standtune. Den litauiske konstnären Augustas Serapiņas verk visades under hösten och vintern på museets innergård. Den platsspecifika skulpturen byggdes av ett arbetslag från Bungemuseet.

Utställningar 2021

Tillfälliga utställningar

Naemi Eriksson – Längtans blå blommor
Gotlands Konstmuseum på Fornsalen
12 april–23 maj

Djur & odjur

Hemslöjdskonsulenter i Västra Götaland i samarbete med flera av landets Hemslöjdsföreningar.
15–28 mars

A Cave speaks. Felicia Sjögren

Gotlands Konstmuseum på Fornsalen.
I samarbete med Gotlands Tonsättarskola
15–25 april

Mänskligt beteende. Fotolinjen, Som natt och dag

Textillinjen. Elevutställningar från Gotlands Folkhögskola
Gotlands Konstmuseum på Fornsalen
8–23 maj

Tjära, Gotlands svarta guld

Utställning med utgångspunkt i ett forskningsprojekt.
28 maj–19 september

Leva Livet. Emma Hanquist, Ina Porselius, Anna-Karin Rasmusson. Gotlands Konstmuseum på Fornsalen
12 juni–3 oktober

Curiosity Landscirkapes of what remains

Marlena Gundlach, årets westfalenstipendiat.
24 september–21 november

Standtune för Fornsalens gård

Augustas Serapinas
2 oktober–

Plundring – början till ett folkmord

9 oktober– 20 februari

Mater Nostra. Anna-Karin Rasmusson

Gotlands Konstmuseum på Fornsalen
11 september–14 november

TAVOLO. Panteha Pournorozy

Gotlands Konstmuseum på GKF Galleri
23 oktober–20 november

Pepparkaksutställningen

28 november–6 januari 2022

FOTO: KARL MELANDER

Gotlands Konstmuseum på Fornsalen
27 november–28 februari 2022

Basutställningar

Bildstenshallen

Gotlandium – 430 miljoner år Gotland

10 000 år – Gotlands förhistoria

Medeltidens Gotland

1361 – Striden om Gotland

Skattkammaren

Upptäck Gotland

Tyra Lundgrens reliefer

Skepp & Skoj – hav och sjöfart på Gotland

FOTO: KARL MELANDER, Ghana, 2008.

Det vinnande bidraget i pepparkaksutställningen.

Digital verksamhet

Arbetet med att bygga upp museets digitala verksamhet fortsatte under 2021. Vi genomförde flera digitala stadsvandringar och museivisningar för allmänhet och bokade grupper. Det digitala formatet ger oss möjlighet att nå människor över hela världen. Vi har till exempel sänt stadsvandringar och visat museet för digitala besökare från Rumänien, Ryssland, Ghana och Nigeria för att nämna några. En stor fördel med den digitala verksamheten är att vi når nya besöksgrupper som annars inte kunnat ta del av vår verksamhet.

Arbetet fortgår för att hitta de bästa betallosningarna för digitala program. Efter omvärldsanalyser har vi beslutat om fasta biljettpriser för digitala program som genomförs live. Gällande inspelade filmer uppmanas gästerna i stället att ge bidrag till verksamheten via Swish.

Maxantal under visningar

2021 kunde vi återigen genomföra stadsvandringar för den stora sommarpubliken. Gruppernas hade ett maxantal om tjugo personer och samlingsplatsen förlades till Almedalen för att undvika trängsel. Under högsäsong arrangerades två stadsvandringar per dag varav de flesta var fullbokade. På grund av restriktioner fanns inte möjlighet att genomföra visningar inne på museet.

Tourguidesystem

För att erbjuda våra besökare en ännu bättre upplevelse under visningar och vandringar, oavsett storlek på grupperna, har ett tourguidesystem inköpts.

Speciellt under högsäsong kan ljudnivån i staden vara ett problem, då det kan vara svårt för deltagarna att höra guiden. Med tourguidesystemet bär guiden en sändare med mikrofon och alla gäster får låna mottagare med hörlurar. På så vis är det lättare för besökarna att höra guiden, och gruppen kan hålla bra avstånd sinsemellan, vilket varit extra viktigt under pandemin.

Medeltidsveckan

Precis som tidigare år arrangerade museet föreläsningar under Medeltidsveckan, varav några på medeltidsarenan på Strandgärdet. Det genomfördes också stadsvandringar på tema medeltid.

Vi nådde inte upp till samma antal bokade biljetter till föreläsningarna som tidigare år. Det kan ha att göra med de festivalpass som Medeltidsveckan AB introducerade, som en del i att trygga besökarna under pandemin. En annan orsak kan vara att restriktionerna hävdes strax innan arrangemanget gick av stapeln.

Medeltidsveckan gav ändå ett bra resultat och ett flertal besökte våra föreläsningar.

Publik konstverksamhet

Sedan april 2021 finns en konstpedagog (50 procent) på Gotlands Museum. Mellan april och september arrangerades inga visningar inomhus p g a pandemi-restriktioner, vilket gjorde att konstvisningar av t ex sommarutställningen *Leva Livet* ej kunde genomföras. I stället arrangerades konstvisningar utomhus i form av konstjogg och konstpromenad.

Från september ökade både antal visningar och antal besökare kraftigt. Bland annat bidrog skolelever till detta genom visningar av *Leva Livet* och *Arts School Day*, där cirka 500 elever besökte utställningen, men även projektet *Möjlighetsmaskiner* som äger rum på plats i skolorna.

Visningarna och mötena i samband med utställningarna *Leva Livet* och *FOTO: KARL MELANDER*, konstvandringar, offentlig konservering av konst och projektet *Möjlighetsmaskiner* lockade sammanlagt över 1 300 personer, vilket är en bra "halvårssiffra" för den konstpedagogiska verksamheten. Pandemin har medfört nya sätt att arrangera konstpedagogisk verksamhet via digitala medier. Livevisningar, konstsamtal och aktiviteter som konstquiz fungerar bra i det digitala formatet.

Vandring i världsarvet.

Filmning av digital visning.

Skolvisning i Katolska kyrkan.

Fler stads- och världsarvsvandringar

I likhet med 2020 blev 2021 ett annorlunda år gällande museets skolprogram. Pandemin och regeringens restriktioner medförde att färre skolprogram genomfördes under vårterminen. Skolverksamheten minskade dock inte lika mycket som 2020. Stadsvandringar utomhus erbjöds som ett alternativ till ordinarie skolprogram, vilket flera skolor fann intressant.

Då smittläget minskade under sommaren kunde åter världsarvsvandringar för skolklasser arrangeras. Tillammans med Världsarvskontoret erbjöd Gotlands Museum alla skolklasser på Gotland världsarvsvandringar i september. Syftet är att skapa engagemang kring världsarvet bland Gotlands barn och ungdomar. För femte året i rad fick skolorna en stadsvandring med pedagoger från Gotlands Museum.

Nya teman och ämnen har tagits fram inför varje år för att ge olika perspektiv på historien. Världsarvsvandringen 2021 fick rubriken *På Liv och Död – Dramatiska händelser i Visbys historia*. 26 skolklasser deltog och fick under guidningen lära sig om människoöden och dramatiska händelser från vitt skilda epoker i historien. Responsen var mycket positiv hos både elever och lärare.

Viktig utställning

Från oktober kom flera klasser till museet för att få en visning av utställningen *Plundring – början till ett folkmord*. Många valde i samband med visningen att även lyssna till vår föreläsning *Blågul nazism*, om nazismens uppkomst på Gotland, något som sträcker sig fram till våra dagar. Från slutet av oktober och fram

Guidning av skolever.

Möjlighetsmaskiner.

Plundring – början till ett folkmord

till jullovet var detta det skolprogram som flest skolor bokade. Att i skolprogrammet kombinera utställningen om nazisternas plundring av kulturarv och vår föreläsning visade sig vara ett lyckat grepp, då innehållet breddades och bidrog till fördjupning i ämnet. Föreläsningen om nazismen kommer att fortsätta erbjudas kostnadsfritt till alla skolor på Gotland.

Möjlighetsmaskiner

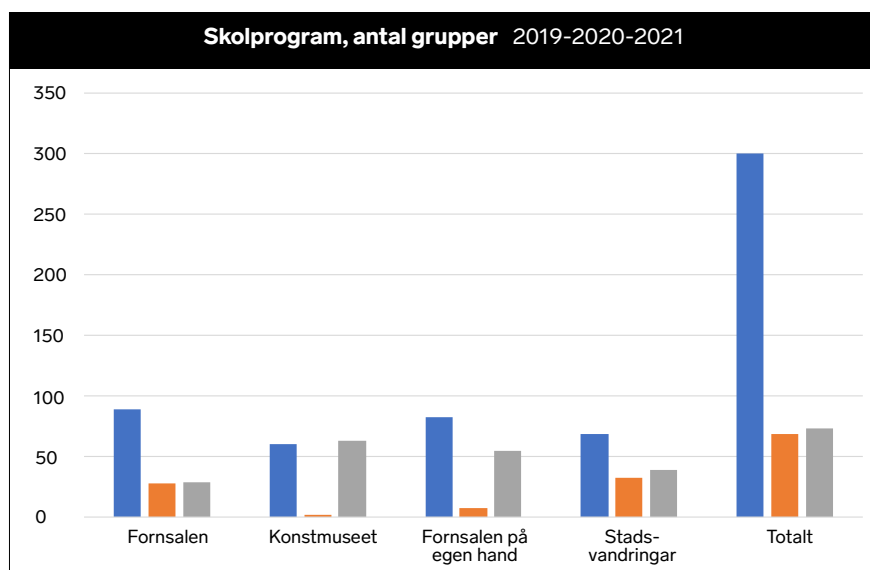
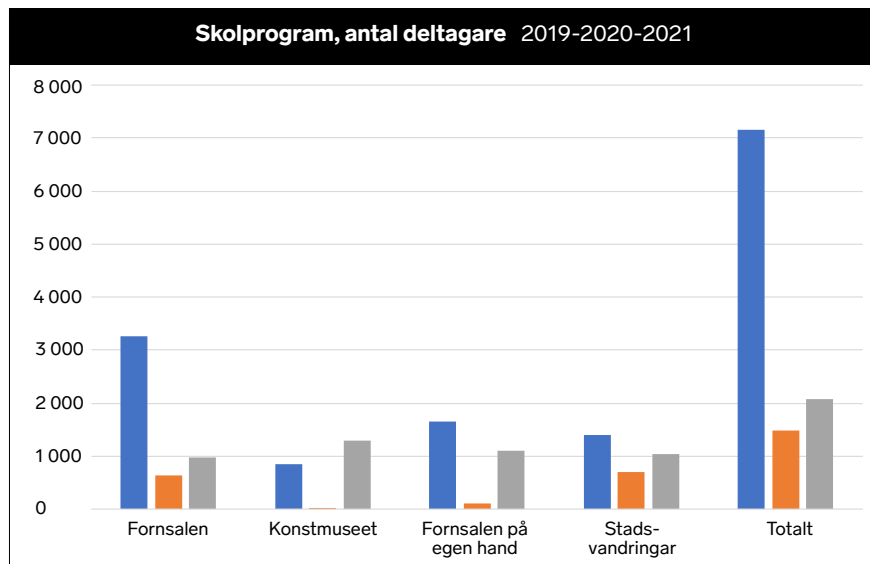
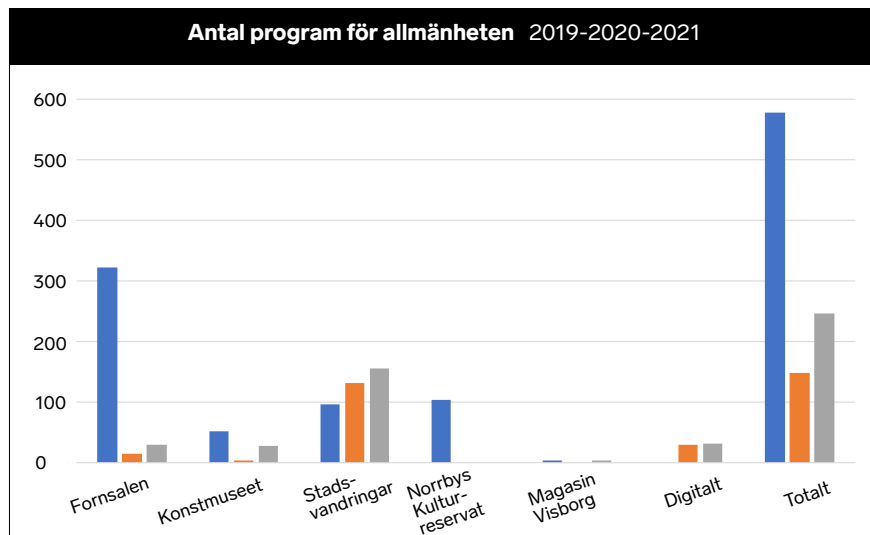
Inom projektet *Möjlighetsmaskiner* får barn i årskurs 3 och 4 konstruera "maskiner", som ska kunna bidra till förbättrad miljö och klimat. I projektet kombineras konst med teknik och produktutveckling. Barnens idéer byggs som modeller i kartong. Några av dem ska sedan utvecklas till prototyper, som förhoppningsvis är fullt fungerande.

Under hösten 2021 deltog fem skolklasser i sammanlagt 25 möten. De deltagande skolorna är spridda över hela Gotland. Av drygt 100 idéer tillverkades omkring 50 kartongskulpturer, som kommer att bli två eller tre funktionella prototyper.

Utvärderingar visar att projektet hittills varit mycket lyckat och både elever och lärare är nöjda. Projek-

tet genererade många idéer och genomfördes i givande möten mellan elever, pedagoger från Gotlands Museum, experter från Uppsala universitet och tekniker från Riksantikvarieämbetet. Under vårterminen fortsätter projektet genom möten med skolelever, och under hösten 2022 fokuserar vi på produktutveckling. Resultatet kommer att visas i en utställning på Gotlands Museum våren 2023.

Projektet har sin utgångspunkt i Agenda 2030 och de medverkande aktörerna är Gotlands Museum, Fenomenalen Science Center, Uppsala universitet och Riksantikvarieämbetet. *Möjlighetsmaskiner* finansieras av Postkodstiftelsen.

Digitalisering och tillgängliggörande

För att öka tillgängligheten och användarvänligheten av våra samlingar digitalt, både internt och externt, har det beslutats att vi ska byta samlingsförvaltningssystem från nuvarande Collective Access (CA). Under året har därför en kartläggning av möjliga samlingsförvaltningssystem gjorts. Vi är idag det enda museet i Sverige som använder CA. Det i kombination med att det är krävande och osäkert att ha drift och lagring internt har gjort att vi nått beslutet att byta system. Under 2022 ska beslut fattas om vilket system som ska användas, och ett byte till detta ska genomföras.

Nytt bibliotekssystem

Överföringen av museets bibliotekskatalog till KOHA har genomförts i samarbete med biblioteken på Gotland och Region Gotland. Det är ett regionalt projekt där alla öns bibliotek bytt till samma katalogsystem.

Kunskaps- och lärplattform

För att tillgängliggöra våra samlingar och pedagogik digitalt har vi under året börjat bygga upp en digital plattform. Där ska samlingarna tillgängliggöras, både

i frisök och i redigerat material som artiklar, utställningar, filmer med mera. På plattformen kommer också alla äldre årgångar av Gotländskt Arkiv kunna läsas digitalt. Till plattformen har en metod för 3D-scirkning av föremål och miljöer utvecklats internt. Plattformen kommer att lanseras under 2022.

Samlingsförvaltning

Uppordning av samlingar och bibliotek

Uppordningsarbetet i samlingarna på Magasin Visborg har intensifierats för att maximera ändamålsenlig förvaring. I arbetet ingår också inventering, uppdatering av metadata kring föremål samt förebyggande konservering. Ett stort arbete med nyregistrering av föremål som ännu inte är registrerade pågår också. Även delar av den äldre boksamlingen och våra biblioteksböcker har registrerats och uppsorterats, likväl som arkivmaterial. I Svanströmska rummet har också en omfattande uppordning gjorts där även Gotlands konstmuseums tidigare bibliotek har implementerats och registrerats.

Uppordning av magasin.

Madonna del Fuoco
av Sigrig Blomberg.

3D-fotografering
av föremål.

Klimatloggers och klimatarbete

Arbetet med att stabilisera och förbättra klimatet och klimatstyrningen på Fornsalen och Magasin Visborg har fortgått. Till Fornsalen har nya klimatanläggningar i montrarna för Öjamadonnan och Hallkrucifixet köpts in. Under sommaren togs extra avfuktningsskapacitet in till Magasin Visborg för att stabilisera och sänka nivåerna av luftfuktigheten. En stor förbättring i klimatkontrollarbetet är att vi köpt in nya klimatloggers till både Fornsalen och Magasin Visborg. Dessa loggar data digitalt och kan övervakas i realtid och kommer att finnas i stort sett i varje rum där samlingar finns, samt i arkiv och bibliotek.

Kris- och katastrofövning

I oktober deltog Gotlands Museum som pilotstudie i övningen *Finn* på initiativ av MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen och de frivilliga försvarsorganisationerna. Övningen gick ut på att skydda kulturarv vid konflikter och bestod av evakuering av delar av museisamlingen i samverkan med frivilliga försvarsorganisationer. Övningen genomfördes på Magasin Visborg och ett tiotal personer deltog från museet tillsammans med observatörer från MSB, Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet samt olika frivilliga försvarsorganisationer och personer i övningsledningen. Arrange-

manget var viktigt för att identifiera hur vi ska arbeta vidare med restvärdesräddningsplaner, och det var också en god övning i samarbete för museets personal.

Förvärv och utlån

Förvärv

Under året har bland annat skulpturen *Fästingborttagning* av Ellen Roosval von Hallwyl förvärvats. Skulpturen är i gips och föreställer Johnny Roosval. Den är gjord 1910/1911 och är en förlaga till den i brons som finns på Moderna Museet i Stockholm.

Från Laris Strunkes dödsbo har förvärvats fyra oljemålningar av Laris Strunke. De är alla i stora format där den största mäter 200x330 cm.

Utlån

Inga nya utlån gjordes under 2021, mycket på grund av pandemin. Däremot förlängdes lånen av bildstenen på Disney World i Florida samt bildstenen på The Viking Museum i Stockholm. Vi har också ett längre utlån av en bildsten till VRAK i Stockholm. Beviljade lån för 2022 är arkeologiskt material till Tyskland, Frankrike samt en skulptur, *Madonna del Fuoco* av Sigrig Blomberg, till utställningen *Härligt att vara skulptör!* – Svenska kvinnliga konstnärskap 1880–1920, på Nationalmuseum i Stockholm.

HansaLink

Tillsammans med museer/kulturarvsaktörer med koppling till Hansan i Lybeck, Tyskland och Novgorod, Ryssland ingår Gotlands Museum i samarbetsprojektet HansaLink. Projektet syftar till att öka synligheten, medvetandet och kunskapen om Hansan som ett gemensamt kulturarv. Internationell samverkan, digitaliseringens och besöksnäringens möjligheter är hörnstenar i projektet. Under 2022 har en förstudie genomförts och rapporterats. Förstudien finansieras av EU-medel. Avsikten är att gå vidare med en större ansökan där fler samarbetspartners från fler länder kommer att involveras.

Besöksnäringstrategi

Museichefen har under året ingått i den styrgrupp som arbetat med implementeringen av den besöksnäringstrategi för Gotland som Region Gotland fastställde i

början av året. En viktig del av strategin är satsningen på internationella marknader, särskilt Tyskland men också Norge och Danmark.

Baserat på det uppdrag museet genomfört inom en förstudie för det i besöksnäringstrategin utpekade temaområdet natur & kultur har vi under året förberett för en större ansökan på temat natur & kultur där Gotlands Museum ska vara huvudprojektägare.

Handlingsplan för världsarvet Hansestaden Visby

Gotlands Museum har under året deltagit i världsarvsrådet och vi har bidragit med förslag på aktiviteter till genomförande av handlingsplanen för världsarvet som kommer att påbörjas under 2022.

S:ta Karins
ruin.

Forskningsråd

Museets forskningsråd har diskuterat och följt upp pågående forsknings- och kunskapsuppbyggnadsprojekt samt diskuterat och gjort ansökningar till framtida projekt. Rådet har under året också genomfört en kartläggning av samarbeten med Uppsala universitet, Campus Gotland i syfte att skapa ett kommande samarbetsavtal för en mer strategisk och strukturerad samverkan.

Forskarbesök

Varje år tar Gotlands Museum emot forskarbesök från såväl nationell nivå som internationellt. Under våren 2021 tog vi inte emot forskarbesök på grund av pandemin men under hösten hade museet flera nationella forskarbesök men inga internationella, vilket troligtvis förklaras av pandemin. De flesta forskare hade projekt kopplade till osteologiska frågeställningar och/eller till vikingatid.

Under året har diskussioner förts om hur vi ska säkra tillgången till resultat från de material som beforskas. För att säkra detta har en revidering av krav i dokument genomförts.

Undervisning, referensgrupper och nätverk

Museets personal har en bred kompetens inom flera områden vilken innebär att vi är attraktiva som lärare på universitet och högskolor, föredragshållare och referenspersoner.

En av museets arkeologer har undervisat på Uppsala universitets utbildning i kulturvård på en kurs om bevarandepprinciper och kulturvärden. En arkeolog har också ingått i referensgrupp i samband med en forskningsundersökning av kyrkan i Edsleskog. En arkeolog och utställningsansvarig på museet deltog också i forskarfredagen som anordnas årligen av Riksantikvarieämbetet.

Museet har ingått i nätverket Forskning i museer (FOMU). FOMU har under året initierat en seminarierie där aktuell forskning presenteras. Gotlands Museum bidrog vid ett seminarietillfälle med ett inlägg av en av museets arkeologer om det pågående forskningsprojektet *Forntida bilder 2.0. En digital utgåva av de gotländska bildstenarna*.

Tjärprojektet

Gotlands Museum driver tillsammans med Visby stift det fleråriga projektet *Metoder för bränning och smörjning med tjära*. Syftet är att öka förståelsen kring framställning och bruk av trätjära. Det är en kunskap som efterfrågas av såväl Gotlands aktiva tjärbrännare som kyrkan på Gotland. Ett av målen är att utveckla bättre metoder för tjära på kyrktak. Projektet finansieras genom medel för kulturmiljövård samt kyrkoantikvarisk ersättning.

Under 2021 har det praktiska tjärstrykningstest som inleddes under 2020 vid Ganthems kyrka fortsatt och färdigställts. Takfallen på långhus, kor och absid som strukits efter olika recept är nu lämnade åt vädret och framtida utvärdering i fråga om vilket tillvägagångssätt som är lämpligast.

I Gotlands Museums lokaler har under året visats en utställning om tjära, som utgick från projektets resultat. Genom text, bild och materialprover har tjärans historia och framställning, både regionalt och nationellt, presenterats.

Etnologisk coronadokumentation

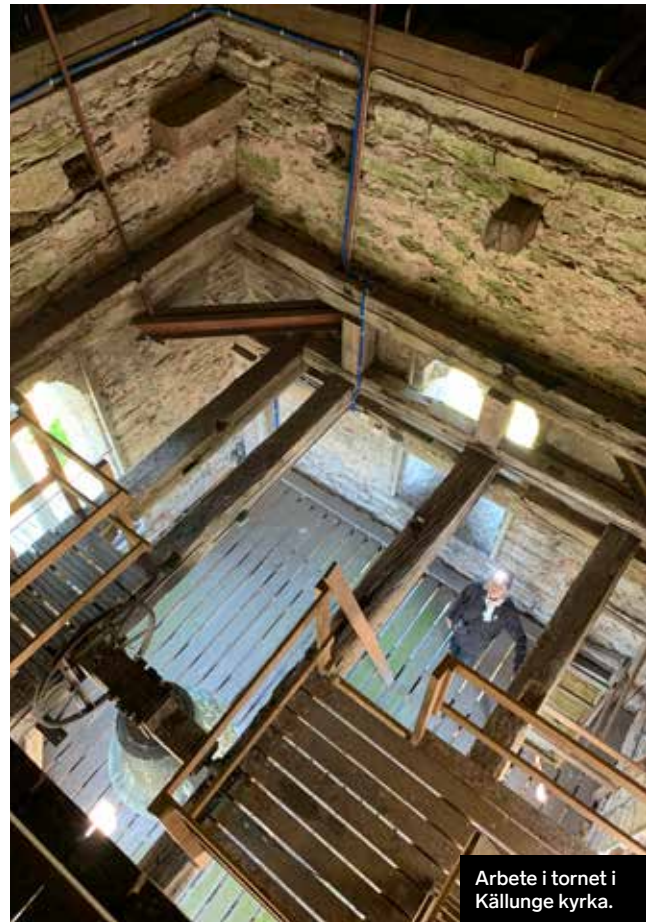
Under 2020 inledde Gotlands Museum en insamling av gotlänningars berättade upplevelser av coronapandemin. Efter att drygt ett år passerat sedan pandemin blev en del av vår vardag fortsatte insamlingen med en uppdaterad webbenkät 2021. Den uppdaterade enkäten hade som mål att ge en bild av hur pandemin påverkat Gotland när vi levte med den ett tag. Vi har också fortsatt samla tidningsklipp på ämnet.

Karaktäriseringsprojektet

På uppdrag av och i nära samarbete med Visby stift genomför Gotlands Museum en karaktärisering av alla de gotländska kyrkorna och kyrkogårdsmiljöerna. Projektet är flerårigt och löper över sex år. Arkeologiska lämningar är också inkluderade i projektet. För alla stift i Sverige finns en sådan karaktärisering genomförd förutom Visby stift. Under 2021 genomfördes karaktäriseringar av 17 kyrkor och miljöer. Projektet finansieras med medel för kyrkoantikvarisk ersättning.

Lummelunda kyrka.

Arbete i tornet i Källunge kyrka.

Digitalisering av gotländska bildstenar

Gotlands Museum har tillsammans med Stockholms universitet och Riksantikvarieämbetet beviljats 14,8 miljoner kronor från Vetenskapsrådet för projektet *Forntida bilder 2.0. En digital utgåva av de gotländska bildstenarna*. Projektet syftar till att digitalisera alla gotländska bildstenar (cirka 570 st) genom att använda olika scirkanning- och fototekniker, att skapa en interaktiv digital utgåva för att göra bildstenarna tillgängliga för både forskare och allmänhet och att föreslå nya tolkningar av bilderna baserat på den digitala dokumentationen. Från Gotlands Museum deltar museichef, arkeologer och IT-ansvarig i projektet.

Under 2021 har merparten av digitaliseringen av alla bildstenar på Gotland genomförts. Fokus har varit dokumentation av bildstenar som finns i kyrkor och på andra platser ute i landskapet på Gotland. På grund av pandemin har dokumentation av bildstenar i Historiska museets samlingar skjutits fram, men planeras till 2022.

Konsten i kulturarvet

Tillsammans med Baltic Art Center, BAC, och konstfrämjandet driver Gotlands Museum projektet *Konsten i kulturarvet*, ett konstnärligt forskningsresidens på Gotlands Museum. Det övergripande syftet med projektet är att undersöka och gestalta kulturarvet på nytt utifrån konstnärlig forskning. Genom projektet ges konstnärer med intresse för historieskrivning, kulturarvsfrågor och kulturmiljöer tillgång till museets samlingar och kulturmiljöer kopplade till dessa. De inbjudna konstnärerna ges utifrån sina individuella konstnärliga praktiker, utifrån aktuella diskussioner inom konstfältet och andra närliggande discipliner, möjlighet att undersöka och sätta museets samlingar och museifastigheter i nya perspektiv.

Under 2021 har konstnären Augustas Serapinas varit verksam vid det konstnärliga forskningsresidenset. Han har presenterat resultaten av sin forskning där han diskuterar olika aspekter på gränser i museisamlingar i konstverket och skulpturen *Standtun* uppförd på museets innegård, tillverkad av arbetslaget från Bungemuseet. Konstverket fick stor uppmärksamhet av både besökare och i media.

Arkeologi

Den generella bilden av uppdragsarkeologin är att antalet uppdrag varit färre under 2021 än under föregående år. Uppdragen är också till övervägande del av mindre slag.

Det är en utmaning att få en hållbar ekonomi i mindre uppdrag, inte minst då varje uppdrag, större som mindre, kräver liknande administration. Några uppdrag av något större art som genomförts under året väger ekonomiskt upp det vikande antalet uppdrag. I en statistisk jämförelse med övriga landet märks att Länsstyrelsen på Gotland beslutar om många arkeologiska undersökningar, men de omsätter väldigt lite pengar per undersökning.

Arkeologiskt handlingsprogram

Arbetet med att ta fram underlag för ett arkeologiskt handlingsprogram genomfördes under 2020. Arbetet har fortsatt 2021 med återkommande tematiska workshops i Länsstyrelsens regi. Museichefen ingår i Länsstyrelsens styrgrupp för handlingsprogrammet.

Arkeologiskt fältarbete

Året inleddes med fältundersökningar inom en omfattande utredning av Visborgsområdet, där nya verksamheter planeras. Bland övriga uppdrag kan nämnas en utredning vid Annelund nära flygplatsen och en utredning av den arkeologiska situationen längs med en sträcka från Ygne i Västerhejde till Hemse där en befintlig kraftledning ska bytas ut.

Byggnadsvård

Ringmuren och ruinerna

Gotlands Museum har på uppdrag av Statens fastighetsverk ansvarat för tillsyn och underhåll av Visbys kyrkoruiner, Roma klosterruin samt delar av Visby ringmur. Uppdraget har omfattat löpande statuskontroll och besiktning, samt upprättande av åtgärdsförslag, samt planering och antikvarisk medverkan vid restaurerings- och underhållsåtgärder. Det kontinuerliga underhållet består huvudsakligen av säkring av lös sten, mur- och foglagning, förebyggande konserveringsinsatser och växtröjning i anslutning till mur-

Arkeolog på uppdrag.

Färgprov vid Kattlunds.

Upphängning av oljemålningen Strandbild från Visby, 1917 av Axel Lindman efter publik konservering i rådhusets entré.

FOTO: HANNA WÄRFF RADHE.

verk. 2021 utfördes även tjärstrykning och träarbeten i Dalmanstornet, omfogningsarbeten i S:t Hans/S:t Pers kyrkoruiner samt säkring och ommurning av lösa stenpartier i Roma klosterruin.

Museet har också utfört uppdrag för Riksantikvarieämbetet avseende antikvarisk medverkan för Visby ringmur.

Kyrkligt kulturarv

Museet har även deltagit i flera projekt rörande det kyrkliga kulturarvet. På uppdrag av Samfälligheten Gotlands kyrkor har museet medverkat vid ombyggnad av torntrappor i Sundre kyrka, konservering av stenomfattningar i Sanda och Endre kyrkor, konservering av altarringen i Västergarns kyrka samt konservering av ett blyinfattat fönster i Västerhejde kyrka.

Gotlands Museum har även inventerat kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar på 17 kyrkogårdar på uppdrag av Norra Gotlands pastorat. Inventeringen är en revidering av gravvårdsinventeringen som utfördes under åren 1995–1996.

Övrig antikvarisk uppdragsverksamhet

Gotlands Museum har under året utfört uppdrag som antikvariskt medverkande i ett flertal projekt, bland annat vid arbeten vid byggnadsminnet Blessellska gården på Fårö, restaurering av en kalklada vid Barläst gamla hamn i Lärbro, och vid konservering av offentlig konst inom Visby världsarv.

Museet har också upprättat flertalet underlag för bygglovsansökningar, som antikvariska förundersökningar, utlåtanden och tekniska beskrivningar, för privata fastighetsägare i Visby innerstad.

Ett par utomregionala uppdrag har också genomförts. Under året har ett vårdprogram färdigställts för Bergianska trädgården i Stockholm samt en dokumentation och värdebeskrivning för kaptensbostället Ådö i Södermanland, på uppdrag av Statens fastighetsverk.

Region Gotlands Konstsamling

Gotlands Museum har på uppdrag av Region Gotland ansvar för att vårda, hantera och tillgängliggöra Region Gotlands konstsamling bestående av 5 500 verk.

Genom *Konsten i världsarvet*, ett projekt med stöd från Länsstyrelsen, har *Visby Springbrunn* av Karl Fagerberg från 1916 konserverats. Projektet bidrar till att integrera innerstadens utomhuskonst i arbetet för en levande världsarvstad där historia och nutid möts.

Övriga förvaltande åtgärder är bland annat konservering och ny placering av *Balladen om vaktchefen* av Katarina Norling från 2007. Verket kan nu upplevas vid Kulturskolans entré.

En äldre oljemålning konserverades som ett offentligt evenemang i Rådhusets entré, vilket var en möjlighet att visa hur vi arbetar för att bevara konst.

Regionen har under året bidragit till en levande konstscen genom att köpa in 77 konstverk i olika material och tekniker. I övrigt har cirka 225 konstverk hanterats och placerats i regionens lokaler och verksamheter.

Fyra konstvisningar har genomförts, varav en digital visning av nyligen inköpt konst. Information om konstsamlingen har också spridits via regionens digitala serie *Fascinerande fakta*.

Gotlands Hembygdsförbund

Gotlands Museum har på uppdrag av Gotlands Hembygdsförbund utfört administrativa tjänster som nyhetsbrev och utskick till medlemsföreningarna.

Museitjänst

Albatrossmuseet

Ett nytt museum öppnades sommaren 2021 i Herrvik på östra Gotland. På uppdrag av och i samarbete med Föreningen Albatrossmuseet ansvarade Gotlands Museum för basutställningens formgivning, textbearbetning och projektledning. På grund av pandemin kommer en större invigning äga rum sommaren 2022 på Albatrossdagen den 2 juli. Museet skildrar en händelse under det första världskriget, när den tyska minkryssaren Albatross den 2 juli sänktes av ryska örlogsfartyg utanför Östergarn och sattes på grund 150 meter från land.

Fossilmuseet i Ljugarn

Gotlands Museum har på uppdrag av Föreningen Ljugarn producerat en ny utställning om gotländsk fossil som visas i brygghuset på Strandridaregården på Ljugarn.

Skyltprojekt på uppdrag av Länsstyrelsen

På uppdrag av Länsstyrelsen Gotland har besöksmålskyltar producerats som ska ersätta äldre skyltar vid besöksmål som Länsstyrelsen ansvarar för. Gotlands Museum har ansvarat för text och formgivning. En illustratör har anlitats för att ge skyltarna ett nytt uttryck. Projektet påbörjades under hösten 2021 och löper vidare under våren 2022.

Fornsalen

Under året har det övervägande arbetet bestått av löpande arbete på museets fastigheter. Värmeväxlaren i Fornsalenkvarteret har bytts ut till en modern och mera energieffektiv modell.

LED-belysning och brandskydd

Den påbörjade utfasningen av halogenbelysning i utställningslokalerna genomfördes under hösten. Det innebär att belysningen i hela museet numera är LED-belysning. Medel för detta har erhållits från Kulturrådets återstartsmedel. LED-belysningen är även positiv för samlingsförvaltningen av originalföremål eftersom ljuskällorna inte alstrar samma värme som t ex halogen. LED-ljusets långa livslängd innebär en avsevärd effektivisering.

Under året har också en översyn av brandskyddet genomförts och investeringar i nödvändiga åtgärder har skett för att uppfylla lagstadgade krav.

Ändamålsenliga lokaler för konstmuseet

I november 2019 stängdes konstmuseibygnaden till följd av problem med rådande inomhusklimat. Under 2020 inleddes ett utredningsarbete för att uppnå ändamålsenliga lokaler för konstmuseiverksamheten. En förstudie togs fram, vilken bland annat innehåller ett behovs- och funktionsunderlag för konstmuseiverksamheten. Detta interna arbete låg till grund för att under 2021 vidare utreda två olika scenarier för konstverksamheten som kan vara aktuella för framtiden.

Det ena scenariot innebär fastighetsreivering, tillgänglighets- och klimatanpassning av nuvarande loka-

ler. Det andra scenariot innebär en flytt av verksamheten till andra lokaler i centrala Visby, befintliga eller nybyggda.

En extern referensgrupp tillsattes under året. Gruppen träffades vid tre tillfällen för att diskutera uppstart och målsättning och genomgång av kravspecifikation. Ett platsbesök i nuvarande lokaler på S:t Hansgatan i Visby genomfördes också. Referensgruppen består av experter på inomhusklimat, utställningsverksamhet, samlingsförvaltning samt lokala konstnärer.

Under hösten 2021 anlätades SWECO med arkitekten Christian Hegardt, tidigare stadsarkitekt i Visby, som ansvarig för att utreda de två scenarierna. Utredningsarbetet beräknas vara klart i maj 2022, och ska presenteras för regionstyrelsen vid halvårsskiftet samma år.

Skyltprojekt vid Hoburgen

Ett utvecklingsarbete på den stora fastigheten och besöksområdet på Hoburgen har fortsatt under året. Tidigare år har en arkeologisk räddningsgrävning i anslutning till en yta där bilar parkerar framför Majstregården genomförts. I år har ett skyltprojekt med en ny kultur- och naturled initierats med medel för kulturmiljövård från Länsstyrelsen. Den nya leden ska stå klar till sommaren 2022.

Gamla residenset

Underhåll och reivering inklusive antikvarisk medverkan av bottenvåningen påbörjades under slutet av 2021. En ny hyresgäst flyttar in i lokalerna 1 mars 2022.

Kulturreseptatet Norrbys

Efter att Norrbys på grund av pandemin höll stängt under sommarsäsongen 2020 kunde verksamheten åter öppnas till midsommar 2021. Verksamheten var sedan i gång under sju veckor. Sommaren 2021 var besöksantalet i nivå med ett normalår. Anledningen kan vara att ett besök på museigården i stort är en utomhusaktivitet och att det finns ett trädgårdskafé.

De dagliga visningarna av bostadshuset fick anpassas till rådande restriktioner. I stället för visningar med guide hölls en introduktion utomhus varpå besökarna släpptes in i bostadshuset i mindre grupper. Även de planerade temadagarna ställdes in p g a restriktioner kopplade till pandemin.

Glädjen var stor då grisarna anlände till gården. Även höns och lamm var på plats under säsongen. Till besökarnas förtjusning föddes också tre lammungar under sommaren.

Studenter och handledare från Byggnadsantikvarieutbildningen vid Uppsala universitet Campus Gotland genomförde även detta år kurser inom utbildningen på Norrbys. Bostadshuset avfärgades och reparationer på kvarnhjulet utfördes. Det sistnämnda skedde med Gotlands Museums personal som handledare. Kalkmilan tändes av kalkkursen, som genomförde kursens praktiska moment på Norrbys.

Kattlunds museigård

Kattlunds höll öppet genom den mångåriga arrendatorn Museigården Kattlunds Grötlingbo HB. Fokus lades på hemlagad husmanskost, och som en pandemiåtgärd levererades även matkassar. Många besökare valde hemesester, vilket gjorde att Kattlunds trots allt blev välbesökt.

Underhållet av manbyggnaden på Kattlunds har främst inneburit exteriöra åtgärder vid den östra ut-

Kattlunds
museigård.

byggnaden och den södra medeltida delen. Takflisen på den medeltida delen har besiktigats, och där behov funnits ersatts med nya. Vid den östra utbyggnaden har återkommande fuktrelaterade problemen åtgärdats. Vidare har skador på både interiör och exteriör puts åtgärdats.

Petes museigård

Nya arrendatorer för Petes museigård var sommaren 2021 Veit Håpu HB. Syftet var att driva Petes så att gårdens kultur och natur skulle tas tillvara. I cirkafeet serverades gotländska rätter med ett stort vegetariskt utbud med råvaror från ön.

Under året har gotlandstunet och grindarna renoverats och medel har sökts för att åtgärda Hägdarvestugan, där framför allt skorstenarna behöver repareras.

Ett projekt med ny skyltning är under arbete och kommer att stå klart till säsong 2022.

Norrby's
kulturresevat.

Öppethållande med maxantal

Årets öppethållande har styrts av restriktioner och maxantal på grund av pandemin. Fram till mitten av april höll museet helt stängt. Endast reception och butik höll öppet med begränsade tider. Detta främst för att kunna ge service till medlemmar som önskade förnya medlemskap och hämta sin årsbok. Webbshopen höll öppet som vanligt.

12 april öppnade museet upp igen, men med ett antal nya restriktioner enligt Folkhälsomyndighetens råd och riktlinjer. Maxantal infördes med totalt 100 personer samtidigt i utställningarna på Fornsalen. Dessutom beräknades maxantal i varje enskilt rum baserat på en person per 10 kvm. Ett trafikljus med automatisk räknare placerades framför ingången till Bildstenshallen för att kontrollera antalet besökare som passerade in och ut ur museet. Personalen räknade antalet personer i reception och butik. Effekten av maxantal blev kraftigt minskade entréintäkter på grund av sämre tillgänglighet, samt betydligt färre butikskunder.

Kravet på kontroll av antalet besökare gjorde att fler museivårdar än vanligt behövde anställas under sommaren. Förutom bemanning av reception och butik behövdes extrapersonal i lokalerna för att informera om restriktioner och uppmana besökare att hålla avstånd. Detta för att förbättra och trygga mottagandet av och värdskapet till besökare.

Städningen utökades och handsprit erbjöds i publika ytor, fler skyltar sattes upp med avståndsmarkeringar och information om förhållningsregler i samband med pandemin, barnutställningen *Skepp & Skoj* stängdes och cirkafé-gäster hänvisades till en separat entré via museigården. I kassorna godtogs endast kortbetalning.

Efter restriktionerna

Efter att maxantalet hävdes i mitten av juli blev andra halvan av sommaren och eftersäsongen stark med ökade entréintäkter och ökad butiksförsäljning. Det tilltänkta arbetet med att sälja in butikens produkter till strategiskt utvalda platser på Gotland tappade dock fart på grund av pandemin. Ny återförsäljare av böcker från Fornsalens förlag blev Majstregården vid Hoburgen på södra Gotland.

Året avslutades med att maxantal för besökare i museet återinfördes strax innan jul efter att smittspridningen åter ökat.

Butik och webbshop

Under perioden januari–april, då museet höll stängt, hänvisades butikens kunder till att handla online. Utbudet i webbshopen utökades och kunderna gavs olika möjligheter till säker leverans för att minska smittspridningen. Flera valde att hämta en färdigpackad kasse i butiken eller få hemleverans via lokalt postbud. När restriktionerna släppte i mitten av juli hittade kunderna tillbaka till butiken igen. Försäljningen i butiken under sensommaren och eftersäsong gick bra.

Under året släppte Fornsalens Förlag två böcker till försäljning; *Gotlands fossil – en geologisk historia* samt *Gutasagan*. Båda böckerna har sålt mycket bra. Inga nya profilprodukter togs fram under året.

Bokning, konferens och lokaluthyrning

Gruppbokning

Mellan januari och april arrangerades inga bokade grupper, då museet hölls stängt på grund av restriktioner kopplade till pandemin. Under perioden maj till augusti genomfördes stadsvandringar utomhus, vilket resulterade i att många återkommande kunder bokade stadsvandringar.

Under året genomfördes 75 procent färre bokade stadsvandringar jämfört med 2019, men tre gånger så många som under året 2020. Restriktionerna medförde att många internationella kryssningar till Visby ställdes in, samt att de kryssningsgäster som kom till Visby hade stränga restriktioner att förhålla sig till, däribland att inte besöka inomhusmiljöer såsom museet.

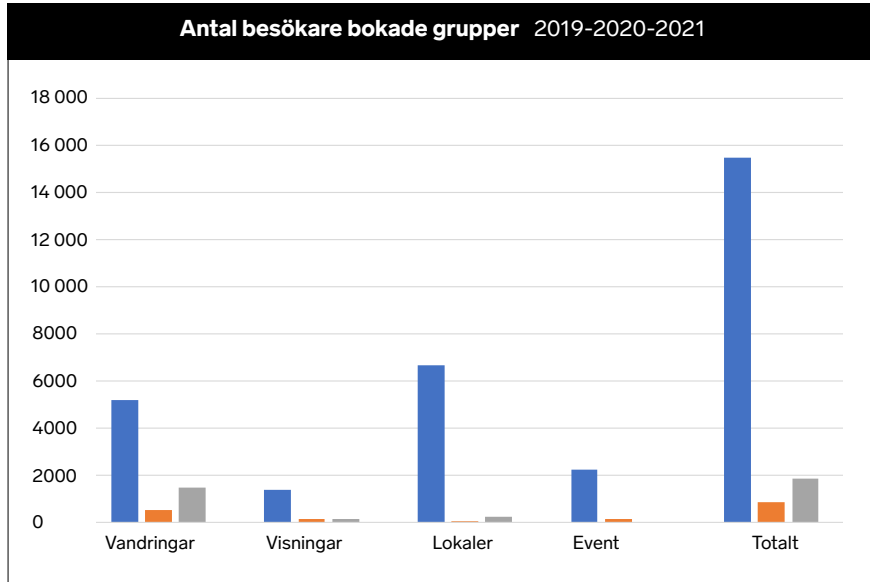
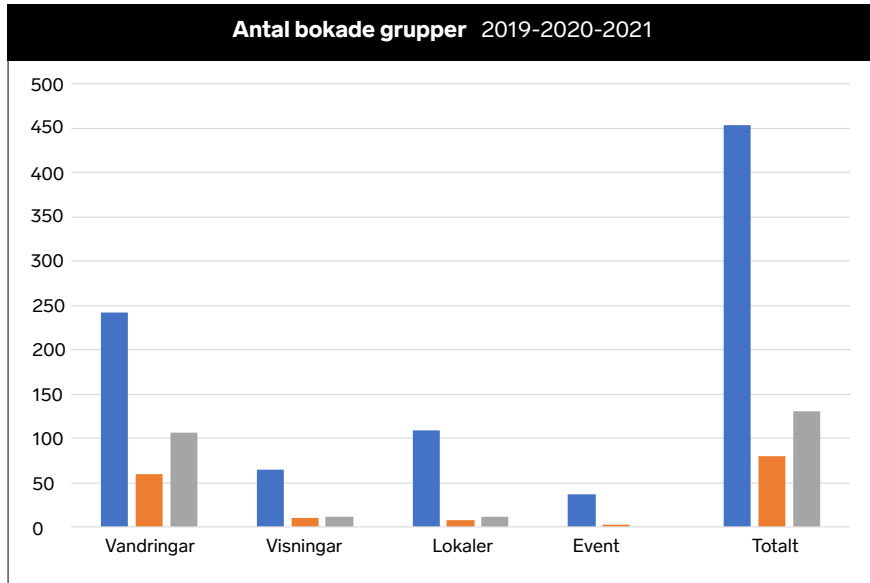
Konferens och lokaluthyrning

Antalet konferenser minskade under 2021, främst under första halvan av året. När restriktionerna lättade under hösten började museet åter att ta emot bokade grupper och erbjuda konferenspaket. Med ett totalt bokade konferensgrupper under hösten, var det lika många som hösten 2019.

2021 beslutades att genomföra Almedalsveckan som ett digitalt arrangemang, med anledning av den aktuella situationen med pandemin. Liksom under 2020 medförde detta att inga seminarier eller möten i samband med Almedalsveckan hölls i museets lokaler.

Sävesalen med Tyra Lundgrens konst.

Klassiker i ny form

Intresset för fossil är stort bland besökare och gotlänningar. Under våren släpptes *Gotlands fossil – en geologisk historia*, av Sara Eliason. Boken är en uppföljare av författarens uppskattade och flerfaldigt omtryckta *Solstenar och Kattsallar*. Boken har fått ett varmt mottagande; över 700 exemplar såldes mellan maj och december.

Ytterligare en bok i vår småskriftserie gavs ut under året. Det var *Gutasagan* som fick en ny kostym, både i form av design och format samt nyskriven text. *Gutasagan* kompletterades med en förklarande text av Anders André.

Under året sjösattes också översättningen av *Heartists*, boken om konstnärsparet Carolina Benedicks-Bruce och William Blair Bruce, för att nå en internationell publik. *Heartists* gavs ut på svenska 2019. Författare är Johanna Pietikäinen. Under 2022 lanseras boken i Sverige och Kanada.

Öppet nummer och digital skrift

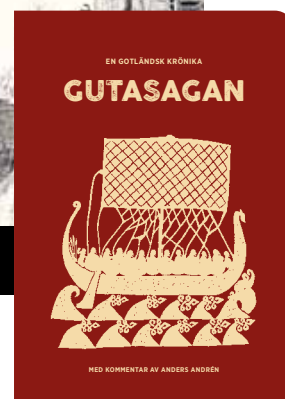
2021 års Gotländskt Arkiv hade inget tema, efter önskemål från våra medlemmar. Det var istället ett ”öppet arkiv” med titeln *Att göra platsen till sin*. Under 2020 fick intresserade skribenter skicka in bidrag som sedan granskades av externa sakkunniga på respektive ämnesområde. Efter detta valdes sju bidrag ut som tillsammans gav en stor spridning både gällande tidsepoker och ämnesområden.

Skriften *Stenålder till nutid*, om arkeologiska undersökningar på det nya bostadsområdet A7 i Visby påbörjades under 2020, och släpptes som digital skrift i början av 2021. *Stenålder till nutid* var ett samarbete med Region Gotland, Länsstyrelsen på Gotland och Gotlands Museum.

Eftersom pandemin gjorde det svårt för många att hämta ut sin medlemsbok i butiken gjordes en digital upplaga. Gotländskt Arkiv 2021 lades upp som en digital bok där medlemmarna fick åtkomst via lösenord.

Bokproduktion under 2021.

Ny hemsida

Till sommarsäsongen lanserades äntligen museets nya hemsida. Planen var att den skulle släppas redan 2020 men på grund av pandemin fördröjdes arbetet.

Den förra hemsidan var svårnavigerad med omfattande textmassa. Ett stort arbete lades därför på att korta informationen till kärnfulla men ändå informativa texter. Bildmaterialet har dessutom setts över och det är nu enklare att hitta evenemang och boka visningar eftersom de lyfts fram och gjorts synliga på startsidan.

En nyhet är att området ”Kunskap och forskning”, synliggjorts i högre utsträckning eftersom museet medverkar till nya forsknings- och utvecklingsprojekt.

Stor satsning på digital verksamhet

Pandemin gjorde att museet inte kunde erbjuda visningar för större grupper, istället fick vi tänka om och ställa om. Under året genomfördes därför flera visningar, stadsvandringar och bokreleaser digitalt. Dessa har publicerats som filmer i våra sociala kanaler: Facebook och Instagram (IGTV) samt på Youtube.

Genom de digitala vandringarna och visningarna upptäckte allt fler museets sociala kanaler. Detta resulterade i att en ny publikgrupp nåddes, vilken museet fortsätter förvalta inför 2022.

Antalet besökare och inlägg i kommentarsfälten visar att de digitala visningar som genomförts under 2021 varit mycket uppskattade. Besökarna har visat stor uppskattning för möjligheten att kunna delta, trots att museet höll stängt under vintern och våren. Många har uttryckt att det varit veckans höjdpunkt när en vandring visats på Facebook.

Under hösten ökade smittan och verksamheten fick åter snabbt ställas om. Digitala guidningar och visningar, både live och förinspelade, genomfördes.

Förutom rörliga medier märks att stämningsbilder och små korta, informativa och folkbildande texter kopplat till en bild gillas av museets följare. Bilder ur museets digra bildarkiv är också populära, något som vi ska satsa ytterligare på.

Den nya hemsidan.

Glädjande statistik

Gotlands Museum publicerar rörligt material på Facebook, Instagram (IGTV) och Youtube. Antalet sammanlagda visningar i dessa plattformar landade under året på omkring 270 000, där Facebook står för det högsta antalet: drygt 212 000 visningar, följt av Youtube, nästan 33 000 och Instagram, cirka 25 000.

Antalet nedladdningar av Gotlands Museums app och audioguide har genererat i runt 2 700 visningar och över 1 900 unika användare. Vi ser också att många använder vår audioguide även när de inte fysiskt är på plats på museet, vilket tillgängliggör våra utställningar och lokaler ännu mer.

Under året har cirka 200 personer deltagit i museets avgiftsbelagda digitala arrangemang och visningar.

Museets hemsida besöktes under året av cirka 58 000 användare, vilket är en ökning med 3 000 från föregående år.

Stöd till konstnärer

För att motverka pandemins ekonomiska följder för konstområdet har regeringen och regionerna i flera omgångar tilldelat kulturområdet stödmedel. Vid flertalet tillfällen, och med olika samarbetspartners, har konstkonsumenten bidragit i arbetet med fördelningen av dessa medel.

Konstkonsumenten har i samarbete med konstkonsulenter från region syd bidragit till Statens Konstråds portfoliovisningar i syfte att köpa konst från konstnärer över hela landet. Konstkonsumenten ansvarade för administration gentemot konstnärer på Gotland. Ett liknande samarbete genomfördes tillsammans med Moderna Museet.

Region Gotlands strategi under pandemin har varit att stötta professionella aktörer i kulturbranschen med särskilt avsatta medel. Konstkonsumenten har deltagit i juryarbetet för att välja ut konstnärer.

Konst till bygdegårdarna!

För att nå ut till hela Gotland och komma publiken närmare användes bygdegårdar runt om på ön för att visa konst.

Konstkonsumenten arrangerade en kortare bygdegårdsturné med verk av konstnärer som erhållit Region Gotlands stödmedel. Verken presenterades första gången under Visbydagen under namnet *Mixed Minds* – en samling av olika konstnärliga uttryck och medier med samlingstemat ”Corona”. Utställningen *Mixed Minds* visades sedan i Othems och Dalhems bygdegårdar. Det planerade utställningstillfället i Kräklingbo ställas in på grund av den ökade smittspridningen. Bygdegårdsturnén fortsätter under 2022.

Dessutom planerade Bygdegårdarnas Riksförbund att genomföra *Konst åt alla* på Gotland. I samarbete med Bygdegårdarnas Riksförbund, Korsbygården i Lärbro och Studiefremjandet genomfördes utställningen *Konst åt alla* med ett 20-tal konstnärer. Konstkonsumenten arrangerade visningar för ett flertal skolklasser.

Främjande av olika delar av konstområdet

Konstområdet består av olika delar med olika behov, exempelvis konstnärers behov av fortbildning, arrang-

örens önskan av stöd i marknadsföring och de ungas anspråk på att delta i kreativa sammanhang.

För att tillmötesgå konstnärernas behov av fortbildning gällande att framställa cv och portfolio genomfördes kursen *Att skriva om sin konst*. Arrangörernas verksamheter marknadsfördes i den årligt återkommande foldern *Konst på Gotland*. Foldern som delades via arrangörerna, biblioteken och turistbyrån publicerades både i digital och tryckt form.

Under höstlovsveckan arrangerades workshops för barn hos yrkesverksamma konstnärer. Barnen fick möta andra barn med liknande intressen och lära känna konstnärernas arbetsmiljöer. Workshops genomfördes hos en glasblåsare, en keramiker och en tecknare.

Ytterligare en återkommande verksamhet som genomförs av konstkonsumenten är att ta emot en Westfalenstipendiat och ordna en utställning tillsammans med konstnären. Årets stipendiat var Marlena Grundlach.

Genom konstkonsulentens verksamhet (Bygdegårdsturné/utställningen *Mixed Minds*, *Konst åt alla*, Workshop för barn, Westfalenstipendiat) nåddes drygt 900 personer. Dessutom tillkommer konstnärerna som deltog i fortbildning och portfoliovisningar.

Utställningen *Mixed Minds* i Othems bygdegård.

Kulturarvskonsulentens uppdrag

Kulturarvskonsulentens ansvarsområde är att arbeta främjande inom kulturarvsfältet och tillgängliggöra det gotländska kulturarvet. Uppdraget är strategiskt, då konsulenten främst arbetar med att skapa samverkan mellan kulturarvsaktörer på ön. Kulturarvskonsulenten fungerar som en lots till experter inom olika områden, undersöker behov och initierar seminarieverksamhet och utbildningar.

En viktig del i arbetet är att samordna, informera och stödja öns hembygdsföreningar, lokala museer och andra aktörer som tillgängliggör kulturarv och kulturmiljöer. Konsulenten håller en kontinuerlig kontakt och samarbetar med olika instanser inom Region Gotland, som landsbygdsutveckling, besöksnäring, större möten och kongresser.

Styrelsearbete och rådgivning

Konsulenten är ledamot i Gotlands Hembygdsförbunds styrelse och sekreterare i Kulturarvsrådet på Gotland där information och utbyte mellan de större professionella aktörerna inom kulturarvsområdet sker. Under året har konsulenten också varit adjungerad på styrelsemöten för föreningen Albatrossmuseet, Thule station och Stiftelsen Bläse Kalkbruk.

Konsulenten träffar regelbundet föreningar och lokala museer. Arbetet handlar om rådgivning kring utveckling, utställningsarbeten, ansökningsförfaranden och finansieringsfrågor. Konsulenten har även haft kontinuerlig kontakt med bidragsgivare som Region Gotland, Leader Gute, Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet.

En förstudie gjordes av konsulenten 2021 gällande långhuset i Sjonhem, inför ett vikingasymposium 2022.

Under 2021 har kulturarvskonsulenten skickat ut nyhetsbrev med tips på sökbara medel, marknadsföring, utbildningar, webinarier samt information från olika organisationer. Nyhetsbreven har varit en viktig kanal under pandemin.

Nätverk och aktiviteter

Konsulenten initierade och samordnar nätverket *Gotlands lokala museer* som arbetar med erfarenhetsutbyten, samt sätt att hitta samarbeten och utbildningar inom till exempel marknadsföring, finansiering, bemanning och kvalitetssäkring. 2021 präglades fortsatt av information kring pandemiregler och ekonomiska

Långhuset
i Sjonhem.

stöd. Konsulenten har i nära dialog med Studieförbundet Vuxenskolan stöttat arbetet med att producera en museiguide för alla Gotlands museer.

Det är viktigt att bevaka kulturturismens betydelse i besöksnäringen och att kulturmiljöerna ses som en resurs. Därför är konsulenten aktiv i nätverk som rör besöksnäringen på Gotland. Under pandemin har mycket av arbetet skett i digitala forum samt i form av artiklar om olika verksamheter inom kulturarv för publicering i Gotlands marknadsföringskanaler.

Kulturarvsdagarna

I september genomfördes Kulturarvsdagarna i samverkan med Riksantikvarieämbetet samt lokala museer och kultur- och hembygdsvärdar på Gotland. Det är ett internationellt arrangemang, där Riksantikvarieämbetet samordnade aktörer i Sverige medan konsulenten samordnade och marknadsförde de olika aktiviteterna på Gotland. Arrangemanget samlade över 30 gotländska aktörer.

Tillsammans med Gotlands Hembygdsvärdar har konsulenten och Studieförbundet Vuxenskolan arrangerat hembygdsträffar för Gotlands hembygdsvärdar, med demokrati i fokus. Träffarna som inleddes med inspirationsfilmer och åtföljdes av samtal behandlande engagemang och framtidsspaning.

Under pandemin har tillfälle getts att nätverka i högre utsträckning med hembygdsvärdar och kulturarvskonsulenter på riksnivå, där olika teman diskuteras varje månad. Något som varit mycket värdefullt och givande.

Samverkan och utbildningar

Under hösten medverkade konsulenten på Kulturarvsdagarna på Djurgården i Stockholm som handlade om det gröna kulturarvet och omställningen efter pandemin. Konsulenten deltog även i Sveriges Hembygdsvärdar riksmöte i Järfälla. Temat var nystart och handlade om regional påverkan, en hållbar föreningsdemokrati och förnyring i hembygdsvärdar.

Inom ramen för Sveriges Hembygdsvärdar projekt *Kulturarv som besöksmål* har konsulenten genomgått en processledarutbildning. Konsulenten har haft kon-

Kransnedläggning vid korsbetningen i samband med Medeltidsveckans invigning.

tinuerlig kontakt med bidragsgivare som Region Gotland, Leader Gute, Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet, och deltog under hösten i en kurs arrangerad av Arbetets museum kring bidragssökande.

Under året har konsulenten deltagit i projektet *Inkult* med företaget Living Cities, som tillsammans med Gotlands Museum tagit fram en guide för tillgängliggörande av kulturarv för personer med kognitiva funktionsvariationer. Under 2021 gjordes en pilot för S:t Görans ruin.

Konsulenten har även deltagit i arkeologiprojektet *Remote Center* på Gotska Sandön, tillsammans med Uppsala universitet Campus Gotland, Södertörns högskola och Gotska Sandöns Hembygdsvärdar.

Maker Space, S-P-O-K och Skaparlokal

Under arbetet med Region Gotlands kulturplan 2021–2024 identifierades ett stort behov av lokaler för olika former av slöjd och annan skapande verksamhet. Samtidigt påtalade flera professionella utövare behovet av ett ”Maker space” eller motsvarande för produktutveckling och kompetensstöd för formområdet på Gotland. Dessutom har både textila designers och konstnärer behov av lokaler och maskiner för industriell produktion. Diskussionerna kring behoven i textilbranschen har under 2021 utmynnat i att Husällningssällskapet gjort en projektansökan hos Jordbruksverket för att starta en ”co-working factory” på Gotland.

För att undersöka de behov som finns i andra branscher än textil gav slöjd- och formkonsulenterna i uppdrag till Joakim Bergbom att göra en kartläggning där det även ingick att se vilka möjligheter som finns till samverkan mellan olika aktörer. Kartläggningen visar att intresset för ett Maker Space eller motsvarande är stort, men att det finns många olika behov av lokaler, maskiner och kompetens som kan vara svårt att sam-

ordna på en plats. Visionen är en lösningsfokuserad hubb för hållbar innovation och utveckling som sammanför akademi, näringsliv och offentlig sektor.

Kartläggningen kring Maker Space visade på ett behov av att samla den kompetens som redan finns inom produktion på Gotland och göra den lättillgänglig för t.ex. formgivare. Därför bildades en projektgrupp av slöjd- och formkonsulent tillsammans med representanter från Region Gotland, Svensk Form Gotland och Tillväxt Gotland som undersökte möjligheterna för Gotland att starta en regional hubb i nätverket S-P-O-K, som listar producerande företag från slöjd till industri för att främja lokal produktion.

För att lösa de ideella aktörernas behov har Studieförbundet Vuxenskolan, Gotlands läns Hemslöjdsförening och Textil Gotland startat samverkansprojektet Skaparlokal, med stöd av slöjd- och formkonsulenterna. Från hösten 2021 har projektet en lokal på Kulturum i Visby. Fler föreningar kommer att få tillgång till lokalen för verksamhet.

Utställningar på GKF och Gotlands Museum

Under 2021 har slöjd- och formkonsulenterna visat två utställningar på Fornsalen, samt haft ett samarbete med GKF i Visby där konsulenterna varit behjälpliga med planering, marknadsföring och hängning av två utställningar.

I mars visades broderiutställningen *Djur & odjur*. Dock sammanföll utställningstiden med en period då museet var stängt på grund av pandemin. För att tillgängliggöra innehållet i utställningen genomfördes en digital vernissage som sändes på Facebook, samt korta visningar varje vardag på Instagram Stories. Dessutom gjordes två filmer där broderier från Gotlands Museums och Gotlands läns Hemslöjdsförenings samlingar visades. Utställningen avslutades med webinariet *Broderi mitt i en pandemi*, som delvis sändes från utställningsrummet. Trots att det inte var möjligt att träffas i fysisk form gav programmet mycket inspiration.

Utställningen *Tjära – Gotlands svarta guld* producerades under våren och visades under sommaren. I utställningen beskrivs tjärbränning på Gotland förr och

1 kvm lin växer vid Bungemuseet.

Skördat lin vid torpet på Bungemuseet.

nu. Här sammanfattas det tjärprojekt som pågått under flera år i syfte att bygga upp mer kunskap om gotländsk tjära och hur den kan användas i framtiden. Utställningen är flyttbar och tanken är att den ska visas på fler ställen runt om på Gotland under 2022.

Internationell samverkan kring Baltic Wool

I oktober genomfördes *Baltic Wool Conference* för andra året i rad. Huvudarrangörer var Grönt Centrum AB, Nämnden för hemslöjdsfrågor och Region Gotland. Slöjd- och formkonsulenten har ingått i arrangörsguppen. Konferensen var även detta år helt digital med 82 deltagare från 15 olika länder och livesändes från Gotland Grönt Centrum för att göra Gotland till en tydligare avsändare. Merparten av föreläsarna var småskaliga entreprenörer från Östersjöregionen men vi bjöd även in föreläsare från Australien och Nya Zeeland. Även dessa ullnationer brottas med liknande utmaningar som Gotland gällande utveckling av lokal ullförädling, industri och det globala perspektivet. Utbytet var mycket givande.

I projektet *Baltic Wool Business* har ett utbyte mellan Sverige (Gotland), Polen och Estland pågått under hela året. Projektgruppen fick möjlighet att ses i fysisk form i samband med *Baltic wool conference*, och dagen efter konferensen gjordes en studieresa som till största delen live-sändes på Facebook.

1 Kvm lin

Projektet *1 kvm lin* startades i Västra Götaland 2020 för att öka kunskapen om materialet lin, från frö till

färdig textil. 2021 blev projektet nationellt och arrangerades av Hemslöjden tillsammans med alla regionala hemslöjdskonsulenter. På Gotland förmedlades frö till drygt 100 deltagare som under året odlade varsin kvadratmeter spånadslin. Via nyhetsbrev fick deltagarna instruktioner om sådd, skörd och vidare beredning av linet. Under hösten har två bråkalkas med linberedning anordnats – först vid linbastun i Anga tillsammans med utbildningen för kulturvård på Campus Gotland, sedan på Folkhögskolan i Hemsse. Projektet har varit mycket uppskattat och kommer att fortsätta även under 2022.

Filmer om slöjd och form

Under våren producerades två instruktionsfilmer: *Den vassa eggen* och *Vrilar, kåsor och yxhugg*. *Den vassa eggen* är omkring 10 minuter och visar hur en täljkniv ska brynas för att behålla skärpan och därmed glädjen i att tälja. Den knappt 20 minuter långa filmen *Vrilar, kåsor och yxhugg* visar tillverkningen av en kåsa, moment för moment, från att ämnet väljs i skogen till färdigt föremål. Filmerna har varit populära; *Den vassa eggen* har haft drygt 5 000 visningar medan *Vrilar, kåsor och yxhugg* har vistas mer än 9 000 gånger. Den senare har även nått en internationell publik.

Till Fårfesten i Kil, som detta år blev ett helt digitalt evenemang, gjordes en film om ullprojektet *Gotland Grey*. I filmen visas de materialprover som togs fram under projektet. Filmen visades även på Hemslöjdens ullvecka.

Organisation

Styrelse

Av Länsstyrelsen utsedda

Landshövding Anders Flanking, ordf
Vakant, suppleant

Av föreningen utsedda

Mariette Nicander, vice ordförande
Oskar Lindehejd, ledamot
Petter Rimfors, ledamot
Hanna Wiman, ledamot
Gun Thomsson, suppleant
Anders Andrén, suppleant

Av Region Gotland utsedda

Ann-Christin Wallin, ledamot
Charlotte Andersson, ledamot
Inger Harlevi, ledamot
Jonatan Carlsson, ledamot
Peter Dolk, suppleant
Kriistina Hansson, suppleant

Representanter från museet

Susanne Thedéen, landsantikvarie/museichef,
sekreterare
Jenny Westfält, bitr museichef, protokollförare
Madeleine Hasselberg, ekonomi- och personalchef
Per Widerström, personalrepresentant
Annelie Adolfsson, personalrepresentant suppleant

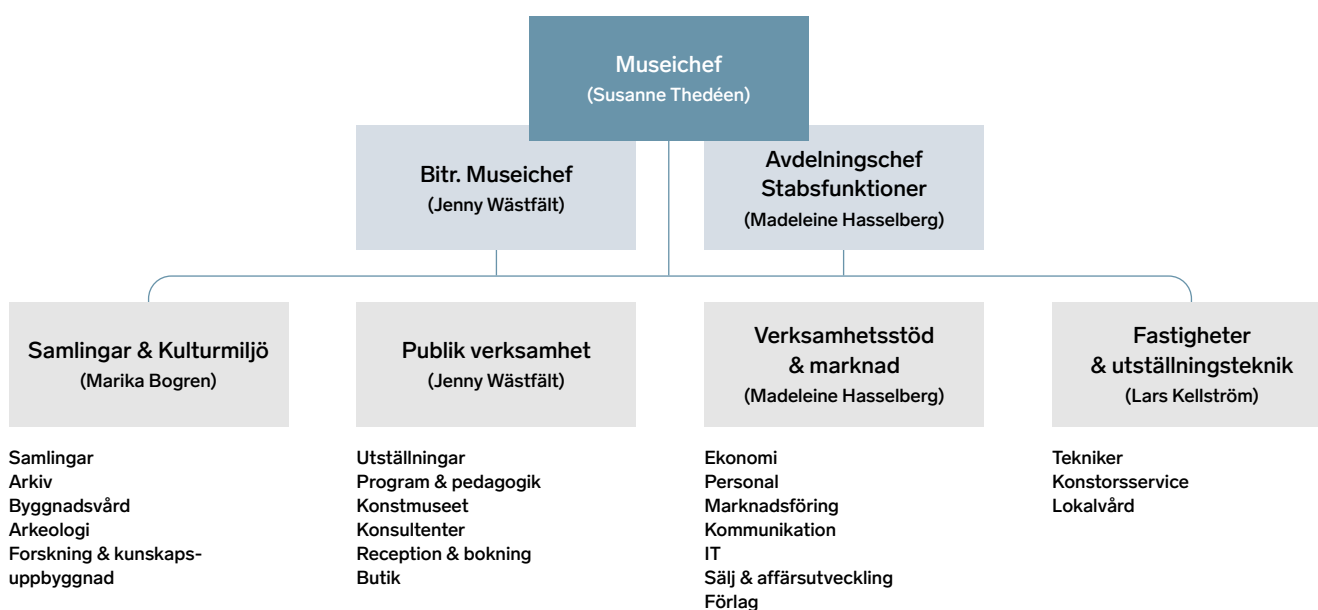
Operativ ledning

Susanne Thedéen, landsantikvarie/museichef
Jenny Westfält, bitr. museichef
Madeleine Hasselberg, ekonomi- & personalchef

Avdelningschefsgrupp

Susanne Thedéen, landsantikvarie/museichef
Jenny Westfält, bitr. museichef samt Publik
verksamhet
Madeleine Hasselberg, Verksamhetsstöd & marknad
Marika Bogren, Samlingar & kulturmiljö
Lars Kellström, Fastigheter & utställningsteknik

Organisation 2021

Värdegrundsarbete och kompetensutveckling

Kompetensutveckling i form av deltagande i fysiska kurser, konferenser och seminarier har på grund av pandemin hållits till ett minimum av både ekonomiska- och smittskyddsskäl. Men pandemin har också inneburit möjligheter för kompetensutveckling då många seminarier och utbildningar hållits digitalt och till och med varit gratis.

I den senaste medarbetarenkäten som genomfördes på museet framkom samstämmiga synpunkter på att förutsättningarna för en god samarbetskultur behövde utvecklas. I samarbete med organisationskonsulten Lyhra genomfördes därför under hösten en heldags mycket givande och uppskattad workshop på temat samarbetskultur med all personal på museet. Arbetet med att utveckla en robust samarbetskultur kommer att fortsätta under 2022.

Kompetensförsörjning

En viktig framtidsfråga för Gotlands Museum är kompetensförsörjning. Ökad professionalisering, krav på affärsmässighet, utökat och breddat uppdrag samt flertalet pensioneringar ställer stora krav på strukturerad succession och strategisk rekrytering.

Gotlands Museum har ett gott rykte och låg personalsättning och goda möjligheter att rekrytera kompetent och kunnig personal. Men breddat uppdrag och snäva ekonomiska ramar ställer höga krav på prioriteringar för att på lång sikt gagna verksamheten. Det kan vara genom förändrat innehåll i tjänster eller att styra om från anställning till köp av tjänst.

Under 2021 har fokus varit rekryteringar på antikvariesidan inom samlingar med anledning av flera pensioneringar av mångåriga medarbetare på museet. En antikvarie med inriktning mot kulturhistoria, arkiv & bibliotek har anställts, en antikvarie inom arkeologi har rekryterats och en rekrytering av en naturantikvarie har påbörjats. Inom den publika verksamheten har en ny anställning som utställningsansvarig inrättats och tillsatts. I övrigt har rekryteringar fått hållas på ett minimum under 2021 då osäkerheten varit stor under pandemin.

Arbetsmiljö och hälsa

Arbetsmiljön i vår verksamhet ska vara sådan att de som arbetar hos oss inte drabbas av ohälsa eller kommer till skada på grund av arbetet och att de trivs och utvecklas, både yrkesmässigt och som individer. Arbetsmiljöarbetet ska genomsyra alla beslut som fattas och alla aktiviteter som genomförs.

Gotlands Museum har sedan många år årsarbetstid och 2020 infördes en arbetstidsförkortning från 40 till 38,5 timmar per vecka som ett led i att ha moderna arbetsvillkor som medger ett flexibelt arbetsliv. I dialog med alla medarbetare har beslut också fattats om att de som har arbetsuppgifter som medger hemarbete framgent ska ha möjlighet att arbeta hemifrån en dag i veckan och den dagen ska företrädesvis vara i slutet av veckan.

Åtgärder under coronapandemin

Coronapandemin har inneburit stora påfrestningar och uppoffringar för personalen på Gotlands Museum. Under 2021 har rådande restriktioner inneburit att många medarbetare, som det varit möjligt för utan konsekvenser för verksamheten, arbetat hemifrån helt eller delvis under januari till april och sedan återigen i slutet av året när restriktioner återinfördes. För medarbetare som måste utföra sitt arbete på arbetsplatsen har en mängd åtgärder vidtagits för att detta skall kunna ske på ett säkert sätt ur smittspridningssynpunkt.

I början av pandemin sammanträdde krisledningsgruppen men under 2021 ersattes krisledningsgruppen med veckovisa avstämningar i avdelningschefgruppen. Hela personalen har fått information och haft möjlighet att ställa frågor om läget för ekonomi, verksamhet och arbetsmiljö på digitala coronaavstämningar varannan vecka.

Personalstruktur

Antalet anställda per den sista december 2021 uppgår till 46 totalt, varav 31 kvinnor och 15 män. Av de 46 är 4 timanställda. 2 procent av de anställda är under 30 år, 41 procent mellan 30 och 49 år och 57 procent mellan 50 och 65 år. Medelåldern uppgår till 49 år. Antal årsverken uppgår till 39, fördelat på 25 kvinnor och 14 män.

Lista personal 2021

MUSEICHEF/LANDSANTIKVARIE

Thedéen Susanne, landsantikvarie/museichef
Westfält Jenny, bitr. museichef

SAMLINGAR & KULTURMILJÖ

Bogren Marika, avdelningschef
Eliason Sara, antikvarie natur
Grundmark Stina, assistent samlingar
Hagberg Stefan, assistent bibliotek (-mars)
Hörnsten Hanna, byggnadsantikvarie (nov-)
Ideström Lena, antikvarie
Johansson Lisa, byggnadsantikvarie
Karlsson Lisen, arkivassistent
Lindblad Jakob, antikvarie
Norderäng Johan, arkeolog
Nyström Ola, byggnadsantikvarie
Pietikäinen Johanna, antikvarie
Selin Eva, antikvarie gröna kulturmiljöer
Sternes Fredrik, assistent samlingar
Strandberg-Zerpe Birgitta, antikvarie (-14 nov)
Widerström Per, arkeolog
Åkesson Tove, antikvarie (29 okt-)
Ångman Svedjemo Berit, intendent offentlig konst

PUBLIK VERKSAMHET

Westfält Jenny, avdelningschef
Adolfsson Annelie, ansvarig kulturresevatet Norrbys
Annerud Maria, butiksansvarig och projektledare
Björnegren Madeleine, butik/reception
Blomhage Angelicirka, verksamhetsansvarig Konstmuseet
Falkenhaus Frode, slöjd- och formkonsulent (-15 aug)
Hardy Jeremy, pedagog/guide
Hellgren Mikael, museibonde Norrbys (feb–okt)
Jutehammar Anna, (maj-15 sep)
Kellström Åsa, bokningsansvarig
Kruthof Lars, programansvarig/pedagog
Norling Anso, slöjd- och formkonsulent
Ramberg Henrik, utställningsproducent/pedagog (-feb)
Scholler Armin, konstkonsulent
Strömer Mathias, utställningsansvarig (aug-)

VERKSAMHETSSTÖD & MARKNAD

Hasselberg Madeleine, avdelningschef (-30 nov)
Emdén Cathrin, förlagsredaktör
Gahnström Ninni, marknadschef
Hoas Sofia, kulturarvskonsulent och samordnare för museigårdar och ruiner
Jansson Henrik, IT-ansvarig
Klint Kerstin, kommunikatör (9 juni-)
Lund Nina, kommunikatör (-14 juni)
Pettersson Agneta, ekonomi- och personalassistent
Stenius Katarina, ekonom
Ström Per, IT-assistent

FASTIGHETER & UTSTÄLLNINGSTEKNIK

Kellström Lars, avdelningschef
Ekström Elin, lokalvårdare
Hedberg Stefan, lokalvårdare
Johansson Kenneth, tekniker
Johansson Lisen, samlings- och utställningstekniker
Persson Conny, tekniker

Årets resultat efter förändring av ändamålsbestämda medel för 2021 uppgår till 2,2 mnkr mot budgeterat resultat på -2,6 mnkr. För 2020 var resultatet 2,5 mnkr.

Att utfallet blev långt bättre än budget har flera orsaker. Budget byggde på ett scenario utan extra stöd-pengar och att publika intäkter skulle ligga på cirka 65 procent av ett normalår. Den enskilt mest betydande orsaken till resultatutfallet är att Gotlands Museum erhöll ett statligt krisstöd för verksamheter särskilt drabbade av coronapandemin. Bidraget som utbetalades av Kulturrådet uppgick till totalt 7,4 mnkr och får användas till inkomstbortfall, framskjuten verksamhet och omstart.

2021 har precis som 2020 inneburit stora inkomstbortfall för museet till följd av tapp i entréintäkter och intäkter från butik, programverksamhet och hyresintäkter. Museet hade helt stängt fram till mitten av april p g a pandemin, därefter släpptes det något på restriktionerna. Men restriktioner som påverkade möjligheten att ta emot besökare låg kvar fram till mitten av juli. Ändå blev det en hyfsad sommarsäsong och en stark eftersäsong. Publika intäkter och hyresintäkter, som drabbats hårdast av pandemin, slutade på minus cirka 3,4 mnkr mot ett normalår. Detta inkomstbortfall har krisstödet från Kulturrådet täckt.

De verksamheter som inte påverkas av pandemin har haft en långt mer positiv ekonomisk utveckling än förväntat, det gäller exempelvis uppdragsverksamheten vars intäkter överskrider budget med drygt 1,4 mnkr. Det avser främst uppdragsintäkter från verksamhet inom arkeologi, byggnadsvård och utställningsverksamhet.

De underliggande kultursamverkansbidragen från stat och region ökade med 286 tkr eller 1,6 procent under 2021, till 17 836 tkr. Staten gick utöver det in med en förstärkning av kultursamverkansmodellen. Region Gotland fördelade dessa medel till regionens institutioner och Gotlands Museum tilldelades 300 tkr som huvudman för kulturkonsulenter inom form & slöjd, konst samt kulturarv.

Totala verksamhetsintäkter inklusive statliga coronastöd uppgår till 38 037 tkr 2021 mot 32 437 tkr 2020.

De extra stöden från staten har under 2021 men också i början av 2022 kunnat användas till utgifter kopplade till framskjuten verksamhet och omstart med fokus på områdena vård och underhåll av samlingar, lagkrav, kompetensutveckling, tillgängliggörande och digitalisering. Nästan 1,7 mnkr av krisstödet har använts för att täcka den typen av utgifter under 2021.

Efter att kraftigt ha dragit ner på personalkostnader under 2020 är museets kostnader för personal under 2021 på en mer normal nivå igen.

I början av året när det ännu rådde stor osäkerhet kring pandemins ekonomiska effekter beslutade styrelsen att avyttra värdepapper för att säkerställa museets likviditet och minska risken i placeringen. Denna försäljning genererade en vinst på över 900 tkr som får ses som extraordinär. Reavinsten redovisas i posten resultat från övriga värdepapper i resultaträkningen. Avyttringen har inte påverkat placeringen för ändamålsbestämda medel.

Ändamålsbestämda medel har under året nyttjats (totalt 73 tkr) till inköp av en skulptur av Ellen von Hallwyl till samlingarna och inköp av kamerautrustning för föremålsfotografering och digitalisering. Sällskapet Gotlands Gillet har tillskjutit ytterligare 10 tkr i kapital till fonden. Avkastning i form av rearesultat och utdelning uppgår till totalt 78 tkr, men huvuddelen av placeringens värde består av orealiserad värdeökning. Marknadsvärdet är 2,2 mnkr, eller 36 procent, högre än anskaffningsvärdet.

Under hösten beslutade styrelsen att nyttja fonden för fornvännernas fastigheter till inköp av en värmväxlare till Fornsalen. Byte till en ny värmväxlare bidrar sannolikt till lägre förbrukning och därmed lägre kostnader samt utgör en viktig del i museets hållbarhetsarbete. Investeringen uppgick till totalt 281 tkr.

Styrelsen beslutade i december 2021 om att lägga en budget på minus 1,5 mnkr för 2022. Det rådde då ännu stor osäkerhet kring pandemins påverkan på besöksantal och intäkter 2022. I sken av släppta restriktioner den 9 februari finns goda chanser för en bra museisäsong 2022.

